Viorel Ilişoi
Strălucitor. Povestea de comă a unui reportaj

Din nou la granița cu Basarabia, după 20 de ani

Un bun reporter nu se îmbată niciodată în timpul documentării. Acesta este un principiu de fier al jurnalismului de calitate. L-am descoperit în ultimii ani, de când m-am despărţit amiabil de alcool. Pe măsură ce renunţ, cu vârsta, şi la alte bucurii, descopăr noi şi noi principii ale acestei meserii fascinante.

Un strop din această înțelepciune târzie mi-ar fi prins bine în toamna lui 1992, la primul meu reportaj din Basarabia. Pe atunci aveam ficatul tare, dispreţuiam înțelepciunea şi îi ocoleam pe înțelepți. De câte ori îmi amintesc de acea aventură mă îneacă regretul că am ratat un reportaj mare din cauza beției. Şi simt în gură gustul ciudat al acelei băuturi blestemate: surcele şi caramele cu vagă aromă de toporaşi.

Pe la începutul lui noiembrie '92 mi-am ordonat să trec Prutul. Voiam să ajung în Mana, satul natal al lui Paul Goma. Citisem deja de două ori „Din Calidor. O copilărie basarabeană". Mi se părea – şi nu cred nici acum că mă înşelam – una dintre cele mai frumoase cărți din lume. M-a zguduit la prima lectură, m-a încântat la a doua. Voiam să scriu un reportaj fierbinte. O paralelă între satul din carte, un Macondo românesc, şi satul real, abia scăpat de un an din imperiul sovietic.

Ieşeam prima oară din țară nepunând la socoteală incursiunea din 1990, când cu Podul de Flori. Atunci s-a deschis granița pentru câteva ore, au trecut oamenii cu miile dintr-o parte în alta. Am pătruns doi metri metri în interiorul Basarabiei şi am fraternizat cu nişte localnici, chiar pe malul apei, până ne-am

făcut criță. Porniți cum eram, era cât pe ce să bem şi frontiera.

Emoţie şi salam

Am trecut aşadar Prutul cu emoție şi cu salam.

Lucram atunci la „Timpul”. Tipăream revista la Chişinău, că era mai ieftin. Aveam colegi care se duceau săptămânal la Chişinău, la tipografie. De la ei am aflat că frații noştri moldoveni nu obişnuiesc să-ți dea demâncare. Te întâmpină bucuroşi, te strâng la piept cu o sută de brațe, strigă lăcrimând: „Noi vrem să unim cu Țara”, apoi te înhamă la băut. Şi nu băute lenevoase, de umplut timpul, ci din alea ruseşti, epopeice, cu țocăieli, cu bocete, cu cântece revoluționare, până cad toți sub masă şi rămân țepeni câteva zile, cu zgaibele-n sus, ca broaştele în formol. Unul nu ți-ar fi dat o bucată de pâine, un castron de borş. Mâncarea era, la ei, pentru muieri şi pentru copii – îmi spuseseră colegii. Aşa că am plecat pregătit. Pe lângă burlanul de salam mai aveam în diplomat zece conserve de peşte, zece pateuri şi zece ouă fierte. Mâncarea mea pentru trei zile, poate patru, cât socoteam eu că mi-ar fi fost de ajuns pentru marele reportaj. Plus patru jumătăți de vodcă „Săniuța”. Trăscăul fusese planificat pentru optimizarea relațiilor internaționale, dar nu era exclus nici uzul propriu.

Traficanţi de praf de tobă

Prima parte a călătoriei, de la Iaşi până la jumătatea podului de peste Prut, a fost liniştită. Dar cum a intrat dubița cu cauciucurile din față în Republica Moldova, a început aventura. Un vameş s-a urcat din mers, şi-a scos oaia de pe cap şi a dat-o să meargă din mână în mână.

— Ia, vărsați aicea frumuşăl, da’ amu ia, că nu-i vreme!

Oamenii aveau bani pregătiți şi îi puneau în căciulă fără crâcnire, ba chiar se luminau de mulțumire, parcă ar fi dat la cutia milei. Ştiau că aşa pot trece prin vamă ca pe sub batistă la Periniță, repede şi fără complicații, fără să fie dați jos şi controlați de-a mărunțelul în sacoşoaiele lor de rafie, cât nişte corturi. Dubița cu care plecasem din Iaşi era plină cu basarabeni, nişte amărâți care

plimbau câte-oleacă de praf de tobă din Basarabia în România şi înapoi. Dacă le mai rămânea şi lor ceva din negoţul ăla, abia le ajungea de treninguri. Credeam că treningul era folosit doar ca echipament de lucru în micul trafic de frontieră, dar aveam să observ curând că devenise un fel de port naţional al basarabenilor. Înlocuiseră chimirul cu o borsetă legată de-a căţeaua, pe şold, iar opincile cu adidaşi.

Lângă mine şedea un băiat cu trening nou-nouţ, de mire. A scăpat câteva ruble în căciulă şi mi-a pus-o mie în braţe. Nu ştiam că aşa se face, nu eram pregătit să dau şpagă. Mergeam la Mana pe banii mei, împrumutaţi de pe la prieteni. Aveam fix de drum, dus-întors, şi pentru trei nopţi la vreun hotel – cu saltele de paie, dacă s-ar fi putut. Niciun leu în plus. Mâncare şi băutură îmi luasem de-acasă. Într-o secundă am refăcut mental toate calculele. Din nou mi-a dat fără zecimale. Dar parcă n-ar fi fost de-ajuns că eram sărac, nu ştiu ce-mi veni să fiu şi cinstit, în completare.

— Eu nu dau şpagă! – am strigat hotărât şi am dat căciula mai departe.

Un român căpos

Prutul s-a oprit pe loc. Şoferul a frânat şi el brusc. În dubiţă s-a făcut deodată linişte ca-ntr-un ou proaspăt. Toate feţele s-au întors spre mine mute şi crunte. Vameşul s-a învineţit la faţă, i-au ieşit ochii ca la melc.

— Bojî moi! Gios! Tătă lumia gios! Chiar amu ia!

— Da' noi di ci, cari vra sî zicî? Bănuţî di la noi s-o strâns şî, iaca, de-amu nu putiem trieci! Da' di ci?

— Iesti pintri voi un român căpos! – a răspuns vameşul.

— Mî hatim poitii, ostanovite ego! – au strigat în cor fraţii mei basarabeni.

La vremea aia încă îmi mai aminteam câte ceva din rusa învăţată la şcoală. Nu prea multă, că am avut parte numai de profesori alcoolici, ştiut fiind că nu capeţi accent rusesc dacă nu uzi limba cu vodcă, dar destulă cât să înţeleg că ticălosul trebuia să rămână, iar ceilalţi să plece.

Am coborât înghiontit din toate părţile.

— Paşel na hui! – mi-a strigat unul cu faţă de calmuc.

Era o clară şi directă trimitere la origini, dar, având în vedere situatia neprielnică în care mă aflam, am tradus şi eu ca Irina Margareta Nistor, „Du-te dracului!”, variantă ce nu mă obliga să mă întorc şi să-i dau una peste bot calmucului care mă înjurase, de să-i sară calmucii pe parbriz, după care să mă arunc vitejeşte în jumătatea românească a Prutului şi să mă întorc acasă ca un şoarece murat, dar demn!

„Kakaia prablema?”

Dubița a trecut pe lângă mine, eu am rămas. Să fiu vămuit, amu ia, la Sculeni. Vreo zece militari s-au strâns în jurul meu, toți cu Kalaşnikovul la piept.

— Kakaia prablema?, a întrebat unul care părea să fie şeful. Era plin de steluțe de tablă pe căciulă, pe epoleți, pe guler. Ceilalți au arătat cu mitralierele spre mine.

— Da' mătăluță undi ti duci?, m-a luat comandantul pe româneşte, privindu-mă chiondorâş.

— Sunt ziarist. Poftim legitimația. Mi s-a cerut să dau şpagă. Mită. Dar eu vreau să trec granița legal. Merg să scriu un reportaj despre Paul Goma.

Credeam că dacă aude de Paul Goma o să mă treacă prin vamă în brațe. Dar el nici n-a clipit.

— Cini-i Paul Goma aista?

— Este un mare scriitor născut aici, în Basarabia. În satul Mana, raionul Orhei. Acum trăieşte la Paris. E cunoscut în toată lumea.

— Aşă, cari vra sî zîcî... la Paris... — a mormăit el în guler.

Habar n-avea de Goma. Dar de Grigore Vieru n-avea cum să nu ştie, m-am gândit pe loc. În Basarabia, atunci, îl cunoşteau şi copacii.

— Dar mai întâi voi face un interviu cu Grigore Vieru – am plusat, brusc năpădit de speranță. Mă aşteaptă la amiază la Chişinău. La Parlament!

— Aşă, aşă, a mormăit iar. Dacî agiungi, ai sî faci interviu şî cu tata lu' Grigori Vieru, poati şî cu bunelu' dumnealui. Da' dacî eu nu ti lăs sî treci, apu' n-ai sî faci interviu, nu cu Grigori Vieru, da' niş cu basca lu' Grigori Vieru şi niş cu țâmburucu di pi basca lu' Grigori Vieru. Numa' ti pun frumuşăl într-o maşânicî şî ti trec 'napoi la România.

Polcovnicul vorbea domol, cuvintele ieşeau toate pe acelaşi ton şi la distanță egală, parcă scotea pe gură un şirag de bile sonore. Am înțeles că puteam face reportajul numai dacă voia el. Am hotărât să mă fac frate cu dracul până trec Prutul. L-am rugat pe ofițer să mă lase să trec. I-am arătat cât de albastră e situația cu banii. Dacă plătesc ceva în vamă, degeaba mă mai duc mai departe, că nu mai am cu ce mă descurca.

— Din inimă vă rog, tovarăşe general! Serdțe! Este foarte important, este ocieni vajno pentru mine!

S-a mai înmuiat puțin. Poate pentru că i-am spus general, poate fiindcă l-am uns la inimă cu câteva rusisme smulse cu cleştele din crăpăturile memoriei şcolare.

Vămuitul în Sculeni

M-a luat la el în birou, un compartiment dintr-un container de marfă modificat, cu vedere spre Prut. Mi-a verificat buletinul, a zis că e în regulă. Dar ce am în diplomat? Mâncare, patru „Săniuțe”, periuța de dinți, o punguță cu lenjerie de schimb. Şi câteva exemplare din „Calidorul” lui Goma. Le luasem să le dau oamenilor din Mana, unii chiar personaje în carte. I-am dat una şi generalului, dar n-a vrut s-o ia. A zis că dacă ține cartea în birou se apucă subordonații lui de citit şi nu mai sunt atenți la traficul vamal. Dar un pateu, un pateuț, ar lua! Tii, dar ce frumoase-s pateurile astea făcute în România! Or fi şi bune! Hai să ia două... Nu, trei. Adică patru. Patru pateuțuri, nu mai multe. Nu pentru el, da' pentru soldații care stau în frig şi suferă de foame la graniță. Dar conservele astea de peşte? Ooo!, îs făcute la Tulcea. Este Tulcea, oare, un oraş frumos? Sigur că da! Deci patru pateuțuri, patru conservuțe. Şi tot atâtea ouşoare. Îmi rămân destule şi mie, n-am de ce mă plânge. Nu-i sănătos să mănânci multe ouă. Or să se strice şi alea în diplomat, fiindcă mă va ține Grigore Vieru numai în fripturi, pe la restaurantul scriitorilor, când voi ajunge în Chişinău. Şi-o să beau cu el vin de Ialoveni şi de Cricova şi vodcă rusească, adevărată, nu samahoancă românească. Românii nu ştiu sa facă vodcă. Dar ce nume de vodcă e aista: „Săniuța”? Ha, ha, ha! Oare ce gust o avea? Gâl-gâl-gâl! Ei, de aia se numeşte „Săniuța”, că aşa de bine ce mai alunecă pe gât! Să păstreze două sticle şi pentru muncitorii care clădesc vama nouă, că pe friguşorul ista un gât de vodcă e doctorie curată! Dar ce zice el două? Trei! O singură sticlă de strapazan e chiar prea mult pentru un tânăr ca mine, care munceşte cu capul... aflat în altă țară... Cu părere de rău, dar nici cu salamul întreg nu se poate. Legea nu lasă pe nimeni să introducă în republică alimente stricăcioase, adică perisabile, mai multe decât poate mânca într-o zi. I-am zis că eu mănânc mult de felul meu, mai ales salam, dar el m-a sfătuit din tot sufletul, ca om cu păr alb, să fiu mai cumpătat —ce rău îmi pare acum că nu i-am ascultat sfatul!... Şi mi-a mai lăsat doar o bucată de trei degete.

Cu tractorul spre Capitală

Când îmi mai lua colonelul ceva din diplomat, simțeam un junghi în inimă, iar reportajul se făcea tot mai mic în viitor. Dar nu se stingea de tot. Eram hotărât să-l fac chiar de-ar fi fost să nu mănânc o zi, două, şi să dorm în gară, dacă Mana o fi având gară. Eram învățat cu aşa ceva încă din vremea când îmi târâiam flendurile şi visurile prin gara şi prin cimitirele din Botoşani.

După ce şi-a luat partea, colonelul mi-a mânjit buletinul cu o viză de intrare şi mi-a zis că Moldova şi-a deschis brațele pentru mine. Dubița plecase, banii de bilet erau pierduți. Am luat-o pe jos spre Sculeniul moldovenesc. Era să spun: Sculeniul de peste Prut, dar acum celălalt Sculeni era peste Prut. Călcam pe pământ basarabean! Copleşit de o emoție nouă, fredonam cântece de la cenaclul lui Păunescu. Uitasem de mizeria din vamă.

Un tractorist m-a luat în cabină şi m-a dus până aproape de Făleşti, umblând numai pe drumuri de țară, peste dealuri. N-a vrut să-i plătesc nimic pentru asta, s-a mulțumit doar cu vodca băută în doi pe traseu, nici jumătate de sticlă. M-a lăsat în câmp, lângă un colhoz de unde trebuia să încarce bostani. Am mai făcut câțiva kilometri pe jos până în Făleşti. Aşa se numeşte, dar eu n-am văzut niciun motiv de fală acolo. Era o comună mai mare, mohorâtă, cu geamuri mudare şi cu oameni abătuți. M-am învârtit vreo două ore prin localitate, ca să nu-i spun oraş, până la primul autobuz spre Chişinău.

În jungla monetară

Am scos cu strângere de inimă bani pentru bilet. Moldova mai folosea încă rubla sovietică. Abia în 1993 avea să apară leul moldovenesc. Şoferul a acceptat bucuros leii mei româneşti şi mi-a dat rest în karbovaneți ucraineni. Era un haos monetar acolo. Circulau la grămadă, pe lângă vechea rublă, noile monede ale statelor desprinse din imperiu.

În autobuz m-am nimerit lângă un moş mic şi guraliv care mergea la stalîță, în Capitală, cu perje uscate de vânzare. Petrea Bulboană îi zicea. Ne-am plăcut de la prima vedere. Mi-a dat şi mie prune să mănânc şi să beau, că le avea în ambele forme de agregare. I-am zis bogdaproste. Tot drumul mi-a spus bancuri cu activişti sovietici. Avea moşul un portofel boieresc, din piele galbenă, cu o mulțime de buzunăraşe, fiecare cu altă monedă. Numai aşa se putea descurca în micile lui învârteli cu poame prin toată Moldova, pe amândouă maluri ale Prutului. Le cumpăra de prin sate şi le vindea în Chişinău. M-a învățat să îmi țin banii în dolari, cea mai sigură monedă, şi mi-a schimbat chiar el câteva mii de lei la un curs preferențial, că eram băiat bravo – aşa mi-a spus. Mai mult, pentru că eu puneam prima oară mâna pe dolari, mi-a arătat cum să-i deosebesc pe ăia

buni de ăia falşi. Chişinăul era plin de case de schimb valutar şi de inşi care forfoteau pe străzi, cu câte zece borsete pe burtă, strigând „cengi valiut, abmen valiut". Trebuia să n-am încredere decât în ochii mei şi în ce mă învățase moşul. Am băgat la cap lecția de finanțe cu perje şi într-adevăr mi-a prins bine când m-am mai dus după aceea în Basarabia – într-o vreme, aproape săptămânal. Însă atunci, în acea primă incursiune, învățăturile moşului nu mi-au fost de niciun folos. Pentru că aveam să rămân curând fără o lețcaie. Şi nu din cauza hienelor din jungla valutară. Atunci Prutul lacrimilor noastre, cum îi zic poeții, s-a umflat şi datorită lacrimilor mele.

Omul cu perje

Ajuns în Chişinău, l-am ajutat pe moş Petrea să-şi încarce sacii cu perje într-o tărăboanță cu motor, care-l aştepta la autogară, şi pe urmă să-i descarce în piața centrală. Nu erau numai sacii pe care-i călărise în aftabus, mai avea câțiva şi în portbagajul de deasupra.

— Două sati ma suduie din urmî cî le-am lăsat fărî rachiu!, a zis moşul tăbârcind plin de voie bună la țuhali.

Moş Petrea ştia ce vânt mă aducea în Basarabia şi în ce hal îmi bătea prin buzunare după ce plătisem de două ori biletul până la Chişinău. Îi spusesem pe drum.

— Pintru tătă muncuşoara iasta, mi-a spus moşul, ti poftesc să mâi noaptea asta în odaia noastră de la hotel.

Ținea o cameră închiriată permanent la hotelul „Vierul", chiar în gura pieței. Nu atât pentru el, când se întâmpla să rămână în oraş, cât pentru cei doi ciraci, megieşi de-ai lui, care îi vindeau zilnic marfa la tarabă. Mai rămânea un pat liber, al patrulea. Nici nu se putea ocazie mai bună pentru un om de pripas ca mine, obosit, flămând şi cu banii pe sponci. Mană cerească, na! – că tot mergeam la Mana.

Am mâncat tuspatru în cameră. Câteva feluri de peşte afumat, tobă, slănină, cârnați, caş, măsline, ceapă, castraveți, roşii. Sau pepeni şi patlagele, cum se spune pe-acolo. Aveau oamenii ăia un frigider ticsit cu de toate. Am pus şi eu la bătaie patru ouă scăpate de procedurile vamale şi, spre sincera mea bucurie, s-au mâncat toate. Altceva n-au mai vrut de la mine. Nici măcar „Săniuță". Aveau ei rachiu de cazan, de-acasă. Au băut câte-oleacă. Nu de alta, dar toți aveau treabă a doua zi. Când umbli cu bani pe mână, nu e bine să ai mintea tulbure. Eu aş mai fi dat câteva ture, dar de unul singur era necuviincios.

Frigiderul pentru şpagă

M-am dat în vorbă cu ei.

— Oameni buni, dar cum se face că într-un hotel ca ăsta… modest vreau să zic, ieftin, există ditamai frigiderul în cameră? În România nu prea găseşti frigidere nici la hotelurile de lux…

Hotelul „Vierul”, mi-a explicat moş Petrea – întins pe pat, cu o mână îndoită sub cap, la siestă –, era al colhoznicilor. Stăteau acolo ştabii mai mici sau mai mari din toată țara când veneau în Capitală cu vreo treabă. Cel mai adesea veneau doar să vânture vorbe pe la consfătuiri fără sfârşit. Dar nici la bătut apa−n piuă nu erau primiți cu mâna goală. Tot aduceau o gâscă penită, un caş, o spată de purcel sau nişte vânat, ceva. Nimic nu se urnea în republică fără plocon. Nu obțineai un sac de îngrăşământ pentru colhoz dacă nu dădeai sarsanaua. Nu se astupa o gaură în asfalt până nu se astupa întâi o gură de ştab cu ceva. Şi pentru că numai aşa se învârtea comédia, Partidul a pus frigidere în toate hotelurile ca să aibă cetățenii unde să-şi țină plocoanele, să nu se împută.

Aveam să re întâlnesc frigiderul pentru şpagă chiar a doua zi, în mult mai modestul hotel raional din Orhei. Numai că acolo era mai mic şi nu funcționa.

Paranghelie la duşuri

Voiam să plec devreme din Chişinău, eram nerăbdător să ajung la Mana. Dar habar n-aveam în ce direcție s-o apuc şi cu ce: cu trenul, cu autobuzul, pe jos… Dumnezeul ziariştilor, în marea Lui bunătate, a decis să mă scoată iarăşi de la strâmtoare. Dar pentru că era prins în treburi de importanță universală, l-a desemnat tot pe moş Petrea să se ocupe de asta. După ce a dat câteva telefoane din cameră, moşul m-a anunțat că tocmise o maşină să aducă marfă din părțile Sorocei. Putea să mă ia şi pe mine şi să mă lase în drum.

Ar fi trebuit să plecăm pe la zece din Chişinău. În cel mult o oră aş fi fost la Mana şi m-aş fi putut apuca de treabă. Dar omul lui moş Petrea a întârziat, i se stricase nu ştiu ce la maşină. Abia pe la trei şi ceva am plecat de la hotel. Pe la patru eram în Orhei. M-am sfătuit cu prietenul meu şi am convenit că n-avea rost să mă mai duc în ziua aia la Mana. Eram în noiembrie, peste o oră apunea soarele. Ce să caut de nebun, pe întuneric, străin în sat străin? Era mai înțelept să rămân la hotel, în Orhei, şi să plec a doua zi, la prima oră, spre Mana. Satul era la douăzeci de kilometri. Treceau multe maşini pe-acolo, era uşor de ajuns.

Moş Petrea Bulboană m-a lăsat în fața hotelului din Orhei. Mi-a scris pe o hârtiuță telefonul lui de-acasă, din Drochia. Eu i-am dat telefonul de la redacție. Ne-am revăzut peste două săptămâni, în Iaşi, unde venise cu nişte miez de nucă. L-am dus la căminele studențeşti din Târguşor, la nişte prieteni, şi ne-am îmbătat toți, în mod patriotic, cu vodcă „Stalicinaya” cumpărată de la studenții basarabeni. Orice obiect ce încăpea într-o cameră de cămin puteai fi găsit la ei. Pe la patru dimineața eram toată gaşca la duşuri, matoli, râdeam ținându-ne cu mâinile de burtă. Moş Petrea, care putea să ne fie bunic, bea cot la cot cu noi, se

juca de-a popa, ne boteza cu duşul, ne împărtăşea cu vodcă, ni se spovedea pe partea de păcate trupeşti din tinerețe. Când a mărturisit cum s-a drăgostit cu o stagiară de la colhoz, l-am implorat să tacă, altfel murim de râs.

Amor rusesc pe scroafa

Cică era elev el la şcoala veterinară şi făcea practică la un colhoz de dincolo de Urali. În ultima noapte a rămas de veghe la maternitatea de scroafe. El şi o doctoriță veterinară aflată acolo în stagiatură. Se aştepta o fătare dificilă. Bine înțeles că s-au îmbătat. Întâi el, apoi Nataşa. Şi le-a venit aşa, nu ştiu cum, o poftă nebună unul de altul. Dar toată mobila erau două taburete. Nu tu pat, nu tu masă macăr, nimic. Pe jos, unde nu era zăpadă, era bălegar – nu puteau aşterne o pufoiacă, o pătură... Şi atunci tânărul Petrea a scos din bulboana gândirii masculine o soluție genială. Cu o reverență adâncă, a poftit-o pe domnişoara stagiară să binevoiască a se întinde pe spinarea unei scroafe. În felul ăsta stătea pe molcuț şi nici nu i-ar fi fost frig la şale. Era acolo o scroafă monumentală, mândria colhozului, puteai să dormi şi de-a latul pe spinarea ei. Toți zootehniştii şi toți politrucii care veneau pe la colhozul ăla se pozau călare pe scroafă. Ajunsese şi la Kremlin o poză cu purceaua eroină. A stat cuminte, biata de ea, cât timp i s-au administrat domnişoarei cele cuvenite. Rar dacă a scos câte un grohăit timid, câte un guiț-guiț anemic. A doua zi Petrea a plecat acasă, la Drochia. De acolo i-a scris doctoriței, la mii de kilometri, o epistolă înfocată. Îi mărturisea, în cuvinte meşteşugite, că a rămas cu gândul la ea, că speră din tot sufletul că acea înfocată partidă de amor pe scroafă să fie începutul unei frumoase iubiri, ca-n filme. A primit răspuns după vreo lună. Stagiara îi scria că era logodită şi se va mărita curând. Dar că nu-l va uita niciodată. Ce se petrecuse între dânşii va rămâne toată viața cel mai fierbinte secret al ei. „Şi mie mi-a plăcut. Dar ar fi fost şi mai bine dacă nu mă îmbătam aşa tare, poate măcar mă descheiam şi eu la pantaloni!”

— Vaaaai, cât de porcos!

— Nu e bestial? — a încheiat moş Petrea, apoteotic, cu un cuvânt învățat de la noi.

— Curat bestial! – am întărit noi, tineretul, într-un glas, prăpădindu-ne de râs. Bine, beți cum eram, râdeam şi dacă ne arăta un deget. Dar el chiar avea un dar al lui, te făcea să-l asculți stând în coadă, cu urechile ciulite, chiar şi când îți spunea cum a deschis o uşă şi a închis-o la loc.

Adio, moş Petrea!

După aia, vreo cinci ani ne-am tot întâlnit, ba în stânga, ba în dreapta Prutului. O dată m-a luat în drumurile lui prin Basarabia.

— Hai să-ți arăt republicuța!, mi-a zis. Ti primbli şî scrii la ziar.

Îşi luase în sfârşit maşină şi permis de conducere. Vreo zece zile am speriat

orătăniile de prin sate cu rablamentul lui din vremea lui Stalin. Avea el o pasiune pentru maşini care trebuiau duse la reparație cel puțin săptămânal. Nu maşini de colecție, ci rable. Strânsese nişte bănişori la ciorap, putea să-şi ia chiar o limuzină, dar el prefera tot o taradaică. Nevastă-sa îi spunea aşa maşinii. În vara lui '97, când am sunat la moş Petrea să-l anunț că vin în Basarabia, poate ne vedem, a răspuns nevastă-sa:

— Moş-tu Petrea nu-i acasî... S-o dus c-o taradaicî dupa marfî şî s-o izghit într-un coapc... Moş-tu Petrea o murit...

Avea şaizeci şi opt de ani. Dar pot spune că a murit de tânăr. Pentru că aşa trăise. N-am ajuns să-i pun o floare sau o sticlă de vin pe mormânt, dar îi aprind câte o lumânare mai groasă când mă duc la biserică. Să i se ierte lui păcatele cele cu voie şi cele fără de voie.

Atunci, la începutul lui noiembrie '92, când m-a lăsat în fața hotelului din Orhei, m-am simțit din nou ca în ziua când mama a plecat lăsându-mă la casa de copii. Tot aşa l-am urmărit şi pe moş Petrea, ca pe mama, până când nu l-am mai zărit. Şi poate ajunsese în alt oraş când m-am smuls din încremenire şi am intrat în hotel cu un oftat ce-ar fi putut să dărâme clădirea aia în care nimic nu se ținea bine în încheieturi. Până să ajung la recepție, am rămas cu o bucată de balustradă în mână, am luat în duret o plăcuță de parchet şi am spart două pahare aşezate pe o masă beteagă, pe care îmi pusesem diplomatul.

Pentru fiecare om de pe lumea asta e o bucurie să spargă nişte pahare când se duce undeva. Dar pentru un ziarist cu banii numărați, aflat pentru prima oară într-o țară, totuşi, străină, bucuria e fără egal, mai ales dacă nu bagă nimeni de seamă ce a făcut. Mă aşteptam să aud: „Pizdeț! Zaplati za stakani!”, dar nimic. Hotelul părea pustiu. Am împins cioburile cu piciorul sub masa cotonoagă şi am zbughit-o afară ca un cotoi care a vărsat laptele.

Cafeneaua de jocuri electronice

Am pornit fără țintă prin oraş cu gând să mă întorc peste o oră-două la hotel. Altul nu mai era în Orhei. Peste drum am văzut o cafenea. Scria mare pe firmă, cu litere chirilice. Întotdeauna după ce spargi nişte pahare e binevenită o cafea. Am pătruns într-o afumătoare strâmtă, fără ferestre. Vreo douăzeci de băiețaşi, suiți unii în capul altora, păcăneau la nişte aparate. Într-o parte cineva se chinuia să urce în copac un roboțel pătrățos, alături un gândac hăpăia în mare viteză şiruri de bile colorate, mai încolo cineva trăgea de o manetă că să-i vină pe ecran o banană, o cireaşă, o portocală. Am străbătut anevoie ghemul uman şi am ajuns plin de mirare la tejghea. Era doar o masă îngustă şi atât. Niciun obiect pe care te-ai fi aştepat să-l găseşti într-o cafenea, cum ar fi nişte ceşti, scrumiere, nişte sticle de băutură în rafturi, poate chiar o oală de cafea pe un reşou. Nedumerit, am cerut totuşi o cafea, daca tot ajunsesem până acolo.

— Nu siervim cafea! – a venit, scurt şi oarecum pe româneşte, răspunsul băiatului de la tejghea.

— Am văzut afară că scrie cafenea… am crezut că pot bea o cafea aici… Măcar un zaț!

— Aicea-şă ie cafinea di giocuri ielectronici. Cafea putieț sî beț la cafeneaua di cafea.

Omul cu râma pe față

Cafeneaua de cafea era oleacă mai sus, pe dreapta. Am trecut pe lângă o cafenea de podoabe, o cafenea de tabac şi una de sifoane: „Albinuța", „Todiriță", „Furnicuța". Ținta mea era „Cafeluța". Am găsit-o uşor. Am priceput că acolo o încăpere mică se numeşte cafenea. Şi că urâțenia clădirii se îndulceşte cu un diminutiv.

Am băut ceva fierbinte şi maro – nici nu vreau să spun cafeniu. Nimic n-avea în comun cu cafeaua băutura pe care mi-a adus-o la masă un malac tuns cu unghiera, cu o cicatrice roşie în colțul gurii, parcă i se scurgea o râmă pe barbă. Şi avea şi nişte lopeți de mâini, de-am zis că face prestidigitație când mi-a adus ceaşca. Pur şi simplu a făcut-o să apară de sub unghie. Cum să fi protestat că e proastă cafeaua? Ba, mai mult, am mai cerut una, am băut-o şi pe aia civilizat, fără horpăieli, ridicând frumos degetul mic. Iar la plecare am lansat un dazvidania diafan din uşă. Pur şi simplu nu i-am lăsat niciun motiv să asmută râma asupra mea.

Paşopt de vodcă

Pe urmă am intrat într-o bodegă, „Păhăruțul", mai mult să mă adăpostesc de ploaie. Începuse să picure fin, parcă dădea cineva cu vermorelul peste oraş. Am cerut o piatdiseatcă, o cinzeacă de-a noastră, fiindcă sigur nu vindea cu molecula, cu molul, după posibilitățile mele. Nici n-avea ustensile de măsură atât de fine. Doar nişte țoiuri pe care oricum nu le folosea, turna la ochi. Mi-a furat câteva lacrimi de vodcă aplecând aproape imperceptibil paharul. Această mişcare odioasă nu-i putea scăpa niciunui tânăr ziarist din acea vreme, când numai maşina de scris făcea diferența între o redacție şi o cârciumă. La „Atitudinea", în Botoşani, mi-a murit redactorul şef cu sticla în mână, pe un vraf de ziare. Eu îi adusesem cinci litri de rachiu de tescovină ca să-mi pună o pilă la Inspectoratul Şcolar, – mă ardea să pun capăt unei căsătorii epistolare transferându-mi nevasta din Iaşi în Botoşani –, iar el a băut şpaga! Silvestri Ailenei, fost ziarist la „Scânteia", a intrat în eternitate mahmur, lăsându-ne nouă, discipolilor lui, limba de lemn şi limba de burete. Tocmai pe mine, se găsise ofițiantul să mă fure la măsură! Ce era să fac? Am tăcut şi-am înghițit. Când a văzut că nu am de gând

să mai cer unul, m-a invitat cu un gest să ies afară, deşi nu mai era nimeni în spelunca aia.

Bodega cu di tăti

N-aveam bani de stat prin dughenele alea cu denumiri de grădiniță. Am mers la întâmplare prin ploaie, cu diplomatul pe cap. Aşa am dat de Poştă. Mi-a venit ideea să iau legătura cu cineva din Mana, la şcoală, la colhoz, la Miliție, undeva. Să anunț că vin a doua zi de dimineață, nu să dau buzna în sat ca ruşii. Am sunat întâi la şcoală, cam fără speranță, pentru că era trecut de şase. Dar am avut noroc. Directoarea era în cancelarie. Mi-a răspuns de la primul țâr. Şi mai vorbea şi româneşte! I-am spus cine sunt şi ce vreau. S-a arătat întâi mirată, apoi încântată, că un ziarist, chiar unul din România, vine în satul ei să scrie un articol. Nici nu mai conta că despre şcoală, despre colhoz sau despre ilustrul ei consătean, Paul Goma, despre care nici ea, Lucreția Savițchi, profesoară, nu ştia mare lucru. Mi-a zis că mă va aştepta la zece la şcoală, apoi mă va conduce prin sat la oamenii cu care voiam să vorbesc.

Discuția cu directoarea mi-a dat aripi. Am ieşit în stradă pocnind din degete de bucurie. De fiecare dată mă emoționez când încep un reportaj, e mereu ca prima oară, dar de puține ori am fost la fel de emoționat ca atunci. Mă gâdila în stomac ca pe îndrăgostiți la gândul că voi păşi în casa în care s-a născut Paul Goma, că voi sta față în față cu personaje din cartea aia care mă vrăjise. Nu se poate, îmi ziceam, să nu găsesc bătrâni care să-şi mai amintească de Goma şi de părinții lui. Zeci de întrebări pentru ei îmi pocneau în minte. Vedeam deja satul întreg strâns ca la clacă în jurul meu ca să-mi povestească despre lucruri întâmplate în urmă cu cincizeci de ani. De bucurie, m-am mai cinstit cu paşopt de grame de vodcă – treacă de la mine două grame! De data asta, la o cafenea de băuturi spirtoase, unde se găseau şi gumari, blinele, poale-n brâu, baterii, păpuşi de plastic şi drujbe. De blinele şi de plăcinte nu m-am atins, deşi nu mâncasem nimic de dimineață. Nu ştiu cum, dar vodca rusească, chiar şi în cantități cuantice, părea să țină şi de foame. În drum spre hotel mi-am luat o pâine ca să mănânc mai târziu, în cameră.

Vise de ziarist

Mă gândeam că în 1990, în timp ce scriam primul meu articol, pe genunchi, mă şi vedeam umblând – ziarist, na!, – doar la patru ace şi fâțâindu-mă pe la restaurantele cele mai scumpe. Ceea ce într-un fel s-a şi întâmplat. Am umblat adesea, când se slăbeau, la alea patru ace care-mi țineau mânecile descusute la subsuori. Şi de multe ori am mâncat la cele mai scumpe restaurante: napolitane, pe hol, aşteptând vreun mahăr să-şi termine masa,

bucuros că-i voi culege firimiturile gândirii într-un interviu luat din mers, până la maşină. Ani de zile am cărat prin țară, în diplomat, alături de bloc-notes şi de aparatul foto, borcanul cu tocăniță de legume, lingura şi coltucul de pâine. Dar când articolul scris de mână pe o hârtie pătată cu bulion ajungea în ziar, cu numele meu dedesubt, nu-mi mai trebuiau nici costume la dungă, nici plecăciunile chelnerilor. Eram cel mai fericit om din lume.

Greu cu nimeritul la găurică

La recepție era un tip cam la treizeci de ani, citea un ziar rusesc cu Elțîn pe prima pagină, treaz. Hotelul părea pustiu. O scară de zugrav, câteva găleți şi un morman de saci blocau intrarea spre camerele de la parter. Dacă e închis pentru renovare? O să dârdâi toată noaptea pe străzi, ziaristule, mi-am spus, cu diplomatul în cap, de-o să-ți zuruie conservele în creier.

— Idti, săr!, m-a poftit recepționerul. Paluciaiot clientî.

Hotelul era în reparații, dar primea clienți. Mai exact, primea client, că alții în afară de mine nu mai erau. Primire frumoasă, cu ridicare de pe scaun, cu ieşire în întâmpinare, cu înmânare de prosop ca să-şi şteargă fața, cu poftire pe fotoliu.

Câtă română vorbea tipul de la recepție atâta rusă ştiam eu. Ne înțelegeam prin două cuvinte şi patru semne, parcă am fi condus vorbele prin aer cu mâinile, de la unul la altul, şi le-am fi răsucit pe toate părțile ca să găsim acea găurică prin care se scurgea sensul exact. Dificultatea asta în a nimeri găurica potrivită ne-a făcut să reducem discuția la câteva schimburi de cuvinte, din care am ratat nişte sensuri exacte. A fost una dintre cauzele catastrofei ce avea să se întâmple.

Nema comodităţi la hotel

Mi-a zis că hotelul nu are comodități. Ce n-are? Comodități. Adică nema tilifon, nema holodilnic, nema televizia. Sunt toate în cameră, telefon, frigider, televizor, dar nu funcționează.

— Atunci, la naiba cu comoditățile! – am zis.

M-a mai avertizat, în felul lui, că nici apa nu curge şi că nici căldură în calorifere nu e.

— Remont na oteli. Ăta situația. Izvinite. Scuzele nostru!

O, dar astea nu erau adevărate piedici în calea unui tânăr jurnalist entuziast, când chiar lipsa hotelului cu totul nu l-ar fi putut face să dea înapoi. Am acceptat cu zâmbet toate condițiile. Sau, mai bine spus, lipsa lor. Nu era ceva de speriat pentru un reporter de teren care de multe ori se caza în fân, în gară, într-un ungher de bodegă, într-un vagon de şantier, pe unde apuca. Puține redacții plăteau pe atunci drumul, cazarea, diurna.

Oferta spartană a hotelului nu reducea nimic din tarif. Şi cu comodităţi, şi fără comodităţi, tot o mie de ruble pe noapte era. Acum nu mai ţin minte exact cât costa cazarea. Nici nu contează. Zic aşa: o mie – ca să nu mă încurc în socoteli. Era o inflaţie la basarabeni, de ţi se micşora banul în mână în timp ce-l dădeai peste tejghea. De aia nici nu văzusem nicăieri preţuri afişate. Se schimbau mai repede decât putea scrie etichete cel mai performant scriitor de etichete. Salariul unui profesor – aveam să aflu de la directoarea şcolii din Mana – ajunsese să valoreze cât patru kile de salam. Şi nici chiar patru kile în cap, ci mai trebuia tăiată o felie.

Rectificare bugetară

Mă temeam să nu mă culc seara la un tarif şi a doua zi să plătesc dublu. I-am transmis îngrijorarea mea recepţionerului prin câteva cuvinte şi cu ajutorul unui impresionant exerciţiu de gimnastică ritmică, proba cu panglici, dar fără panglici. Mi-a transmis să şed ghinişor, chiar aşa a zis, că la ei preţurile se schimbau doar lunea. Cum eram într-o zi de marţi, puteam dormi liniştit.

Mi-am scos toţi banii, lei şi dolari, şi i-am schimbat în ruble chiar acolo, la recepţie. Hotel serios, raional, avea şi cengi valiut. Mi-am recalculat bugetul, în ruble, cu pixul pe hârtie. Cazarea era mult mai scumpă decât estimasem la Iaşi. Aproape ca la „Codru”, hotel bun din Chişinău, unde stăteau colegii mei când veneau cu ziarul la tipografie. Nema reducţia. Pierdusem ceva şi la rata de schimb, plătisem de două ori biletul până la Chişinău, mai cheltuisem oleacă prin bodeguţe şi la Poştă – neaşteptat de scumpă convorbirea aia până peste deal! Am refăcut complet planurile. Trebuia să stau doar noaptea aia la hotel, iar documentarea să o restrâng la o singură zi. Aveam timp berechet ziua următoare, de la zece dimineaţa până pe la opt seara, să stau de vorbă cu toţi oamenii din cătunul ăla. Bine-ar fi fost să am măcar două zile la dispoziţie, ca să mă întind la poveşti cu ei, să-i cunosc mai bine. Dar dacă numai o zi mai puteam sta, ziceam mersi şi pentru aia. Seara luam o maşină de ocazie până la Chişinău şi prindeam fără griji ultimul autobuz spre Iaşi, pe la zece. În felul ăsta îmi ajungeau banii să mă duc la Mana, apoi până la Chişinău, pentru biletul până la Iaşi, cu tot cu şpaga în vamă, şi îmi mai rămâneau şi de cheltuială. Am vrut să plătesc pe loc, să-mi iau de-o grijă. Rusnacul mi-a zis că voi plăti totul la plecare, dimineaţa, când va fi şi contabila acolo. Atunci îmi va da şi buletinul înapoi.

O ceapă-n viaţă

Mi-am cumpărat o sticlă de apă de la recepţie, că era acolo şi un băruleţ, şi am urcat în cameră să potolesc bursucii care îmi râcâiau stomacul.

În cameră mirosea a pelinci uitate după sobă. Uşa, paturile, masa aveau, toate, furnirul coşcovit şi erau peticite cu bucăți de PFL. Tapetul se desprinsese în multe locuri, prin mocheta giorsăită se vedea podeaua, veiozele şi lustra erau înnegrite de muşte. Într-un colț, frigiderul. Pătat de rugină, cu uşa căscată, cu grătarele alunecate pe jumătate în cameră. Putea să fie semnul unei schimbări radicale în economia tânărului stat moldovenesc: după numai un an de la ieşirea din marea puşcărie a popoarelor sovietice, nu se mai dădeau şpăgi în natură. Banul vorbea!

Nici bine nu m-am aşezat la masă, că a bătut recepționerul la uşă. Îmi adusese o găleată cu apă să am de turnat în veceu. M-a văzut cu mâncarea întinsă, mi-a făcut semn să aştept puțin. A ieşit în fugă şi s-a întors cu o ceapă şi cu o solniță.

— Ceapa. Ăta bun! Haraşo. Haroşâi apetit!

După ce-am dat la bursuci, am vrut să mă întind oleacă în pat, să-mi mai îndrept şalele. Buf! – m-am trezit pe podea, cu ochii în tavan. Căzusem cu fundul patului şi cu saltea cu tot. Asta îmi mai trebuia, să plătesc şi patul. L-am aşezat la loc şi i-am pus dedesubt, să-l sprijine, un grătar de la frigider. Dacă nu-l atingeai, stătea. Am încercat cu multă grijă celălalt pat şi am avut bucuria să constat că rezista, puteam să mă şi foiesc. Ținea el cum ținea, dar tot stăteam ca pe ace. Nu-mi era somn. Am încercat să citesc ceva, însă nu reuşeam să intru în cuvinte, săream de la unul la altul ca piatra pe apă. Mi-era frig, mi-era urât în camera aia calică şi murdară.

Am coborât la recepție cu sticla de „Săniuța", cu cât mai rămăsese în ea. Voiam să-l răsplătesc cumva pe recepționer pentru amabilitatea lui sărită mult din fişa postului. Nimeni nu mi-a mai adus vreodată, în toată viața mea de ziarist, o ceapă în camera de hotel. Mi s-a întâmplat de multe ori după aceea să mor de poftă după o ceapă, sau mi-o doream pur şi simplu, aşa cum destui oameni îşi doresc în unele momente să aibă o ceapă, m-am rugat în gând să apară cineva cu una, dar n-a mai venit nimeni niciodată cu o ceapă. Aceea a fost singura. E drept că n-am mâncat-o, ca să nu miros a doua zi la interviuri, dar asta nu scădea nimic din marea noblețe a acelui gest minor.

Incredibil: un rus nu vrea vodcă!

Recepționerul era la post, m-a întâmpinat cu un zâmbet. Nu prea aveam noi ce vorbi, şi nici cum, dar măcar ne mai țineam de urât unul altuia. I-am întins sticla cu o mână, cu cealaltă i-am făcut semnul internațional cu degetul mare spre gură. Incredibil! N-a vrut să bea! Ştiam că la ruşi curgea vodcă din țâța mamei, iar sângele nu se clasifica pe grupe sanguine, ci pe grade de tărie. Şi uite că se găsea unul care să refuze o înghițitură me daiboj! Daibojî moi!

— Tî... ăăă... tî bolniavski?... Bolnița?... Tu est malade? — l-am întrebat în cascadă, tăind cu latul palmei peste ficat.

— Niet. Ia zdarovîi.

— Tîîî… supărat pe mine? Bezumnii minea?

— Niet, ia liubliu rumînskii. Tata meu rumîn.

— Moi brat! Moi semi-latinskii brat! Pacemu nu bei avec moi? A, tî rabotaet. Interdicția, da?

— Da, da, interdicția. Nu voie, nema alcohol.

Bărulețul din spatele lui era plin de sticle cu nişte forme deosebite. Dintr-o sandală înaltă se bea prin toc. Pe țărăncuța cu o ploscă pe umeri o întorceai cu picioarele în sus şi beai prin gâtul ploştii. Maşinuța se golea prin toba de eşapament. Flinta, ca flintele: pe țeavă. Racheta, prin ogivă. Din inorog trăgeai pe corn. Dar toate sticlele alea de bazar, cu forme diferite, erau pline cu acelaşi fel de băutură, aveau aceeaşi etichetă. „STRĂLUCITOR” scria pe toate, cu caractere ruseşti. Coniac.

Orheiul într-o sticlă

Erau suveniruri pentru turişti. Orheiul nu era oraş la mare, – şi cred că nici acum nu e –, ca să te întorci de acolo cu o cutie tencuită cu nisip şi cu melcuşori. Nici oraş de munte, să-ți iei amintire o felie de copac, tăiată oblic, cu o căprioară pictată, adăpându-se din pârâiaşul izvorât dintr-o cabană, incredibil de albastru şi plin de peştişori congelați. Nu era Iaşul, să-ți umpli valiza cu vederi de la Palatul Culturii. Dar ce zic eu Iaşi? Nu era nici măcar Dorohoiul, – nici nu se compară! –, ca să pleci cu o vază colorată ciordită de la fabrica de sticlă şi vândută la barieră. Nu am văzut semne că Orheiul ar fi avut industrie. Şi, finalmente, Orheiul nu mai era nici măcar Orheiul care a fost, aşezarea aia frumoasă, locuită de răzeşi rumeni şi viteji din scrierile pline de farmec ale lui Sadoveanu. Nu mai era decât un oraş, Orgheev, desfigurat, ieşit cu julituri din râşnița istoriei, pansat de la un capăt la altul cu o veche fâşie de castani, golit de populația şi de spiritul lui moldovenesc şi umplut la loc cu venetici din stepa rusă şi din pustiile Asiei, cu limba şi cu obiceiurile lor cu tot. Şi nemaifiind decât atât, din Orhei nu puteai pleca decât cu o capră sau cu o ciubotă de sticlă, să bei coniac „Strălucitor” din ele.

La ce e bună ştiința de carte

Mi-am pus „Săniuța” deoparte, pentru vremuri de secetă, şi i-am cerut lui Colea – aşa mi-a spus că-l cheamă – nişte „Strălucitor”. Sticlele alea nu se vindeau decât cu totul, dar se mai făceau şi excepții când se întâmpla să vină la hotel vreun ziarist român, să fie singurul client şi să ceară un pahar de coniac trântind bumăştile pe masă. Colea a scos de sub tejghea o sticlă începută. Era un tanc balşoi, plin cu coniac până mai sus de şenile.

— Te tridțati cetîri! am strigat, recunoscând din prima uriaşul tanc sovietic T-34, cu formele lui robuste, cu muchiile lui alunecoase. Sticlarii făcuseră o reproducere fidelă a unui model de T-34 apărut spre sfârşitul războiului, avea chiar şi rezervoarele laterale, turela de trei persoane – ca să încapă mai mult coniac – şi tunul de 85 de milimetri. Exact tancul ăla care a cărat pe şenile, prin toată Europa, sământa comunismului. În unele părți a încolțit, în altele nu.

Atunci a trebuit să le dau dreptate profesorilor mei care mă băteau întruna la cap: „Învață şi aia, şi aia, bagă totul la cap, că nici nu ştii când îți foloseşte!". Vechea mea pasiune pentru al doilea război mondial, cu sute de ore de scotocit prin biblioteci, cu bănuți rupți de la gură şi dați pe cărți şi pe reviste, s-a consumat într-o exclamație expertă slobozită noaptea, într-un hotel pustiu dintr-un orăşel de provincie, într-o fostă provincie a țării mele, în fața unui rus-român care nu înțelegea nimic din ce-i spuneam.

— Da, da, a confirmat Colea bucuros. Tanc. Vrrrrrum, vrrrrum, ăta manevr, Kursk manevr.

A pornit cu tancul din flancul stâng al câmpului de luptă şi – vrrrrum!, vrrrum! – a mărşăluit în linie dreaptă până în zona de țintă. Acolo a executat o manevră de întorcere în unghi şi s-a apropiat de obiectiv prin învăluire. Ajuns la distanța optimă, Colea a pus turela în poziție de tragere şi a descărcat câteva salve de „Strălucitor", până s-a umplut paharul. L-a împins spre mine.

— Stu. La caiet!

O sută de coniac. A tras o linie cu carandaşul într-un caiet, să țină socoteala.

Am luat o gură. Nu prea mă pricepeam la coniac. La vremea aia eram adeptul vodcii şi, în general, al băuturilor prin care se vede, din care beam până nu mai vedeam. La colorate nu mă pricepeam deloc. Dar dacă ăla era coniac, atunci cu siguranță era un coniac prost. La tărie era cam la nivel de poslete, ceva ce pe un băutor de vodcă, cu gâtița călită, nici măcar nu-l gâdila. Gustul aducea a ceai de surcele cu ceva caramele topite în el, peste care s-a picurat nişte zeamă de toporaşi.

Gustul de neuitat al toporaşilor

Cunoşteam gustul ăla din copilărie.

Eram la casa de copii. Într-o frumoasă zi de primăvară, cum atât de minunat începeau compunerile noastre atunci, ne-am dus cu clasa la cules flori pe Valea Gurănzii. Nu înțelegeam de ce trebuia să culegem floricele care se pleoşteau după o oră şi le aruncam pe drum, la întoarcere, dar ne duceam de fiecare dată cu bucurie. Cu o seară înainte le povestisem colegilor mei că eu când mă duc acasă, în vacanțe, sunt haiduc, trăiesc cu gaşca mea în pădurea Vartan, jefuim căruțele care trec pe-acolo şi dăm totul la săraci, vânăm iepuri cu arcul şi

completăm felul doi cu anumite plante pe care numai un adevărat haiduc le cunoaşte. Colegii mă ascultau cu gura căscată, îmi mai dădeau şi suplimentul ca să le îndrug minciunile alea în care, altminteri, şi eu credeam până terminam povestea. Dar doi-trei n-au crezut că în vacanță sunt haiduc – ceea ce, la urma urmei, era plictisitor pe lângă ce se întâmpla în „Cireşarii". Şi când am ajuns pe Valea Gurănzii m-au pus să dovedesc. Cum n-aveam arcul şi săgețile la mine, – în timpul şcolii le țineam în ascunzătoarea haiducilor, sub pământ, în pădure –, nu puteam să le arăt cu câtă dibăcie dobor un iepure din fugă. Că iepuri chiar erau, ne țâşneau printre picioare. Aşa că m-am rezumat la partea cu plantele comestibile.

— Dacă nu le cunoşti, mori otrăvit!, îi speriam eu pe băieți.

Nu puteam lăsa o mică suspiciune a unora, bântuiți de realism ca nişte adulți, să tulbure adevărul frumos al poveştilor mele. Am smuls un toporaş din pământul reavăn, cu tot cu bulb. L-am curățat frumos de țărână şi l-am mâncat în fața băieților. Făcea în gură un mucilagiu grețos, dar eu nu lăsam să se vadă asta. Le-am arătat şi gura după aia, să vadă că am înghițit floricica. Pe urmă, care şi cum auzea de asta, venea să-i demonstrez şi lui. Toată ziua am ronțăit la toporaşi. Timp de o săptămână după aia, zilnic a apărut câte o mogâldeață albastră pe sub gardul mizerabilului veceu din curtea şcolii. Educatorii au intrat în alertă. Se temeau că, pe lângă băieții care mâncau cretă, var de pe pereți, râme, humă sau clei de pe copaci, apăruse unul care bea cerneală la micul dejun.

„Şăzi ghinişor, uăi!"

Gustul de toporaşi mi s-a reactualizat la prima înghițitură de coniac. Madlene nu erau pe-acolo, de-o gustare. Nu mi-a plăcut. După ce că era slab şi avea gustul ăla de muci vegetali, mai era şi aspru, îți făcea limba glaspapir. Dar l-am băut aşa, ca să nu mă fac de râs în fața lui Colea.

Nu mult timp după aceea, „Strălucitorul", asemenea atâtor alte lucruri de producție sovietică, – de la caviarul fabricat în colhozuri şi până la ideologii –, părea că nu mai e aşa de rău ca la început. Ba, într-un fel insidios, devenea încetul cu încetul, dacă nu plăcut literalmente, cel puțin acceptabil. Aşa că, decât să urc în cameră să mai rup vreun pat, ori cine ştie ce ar mai fi cedat la atingere, i-am mai cerut o sută lui Colea. A ridicat brusc ochii din ziar şi m-a primit cumva speriat. Ce nu înțelegea? Am pus degetul pe țeava tancului şi am schițat în aer traseul obuzului – vjjjjjj! – până în pahar: buuum!

— Niet, moi drug. Şăzi ghinişor, uăi!

Când am auzit „niet" din gura lui, întâi am crezut că poate are ceva de obiectat la curba proiectilului, de la tanc până la pahar; poate săvârşisem o eroare balistică. Dar când i-am văzut privirea am înțeles că refuza să mai tragă o salvă. Şi nu înțelegeam de ce ar face asta un servant când i se ordonă să bage muniție pe țeavă. Da, i se ordonă, pentru că peste tot în lume comerțul şi

serviciile se bazează pe principiul sacru: „Clientul nostru, stăpânul nostru”. Dacă m-ar fi refuzat în alt fel, cu un motiv acceptabil, poate aş fi lăsat-o şi eu baltă. Dar aşa, nietul lui, spus pe un ton categoric, m-a îndârjit şi mai tare. I-am făcut semn să mă împuşte cu încă un coniac. El a dat din cap că nu şi a ciocănit cu degetul pe caietul de datorii.

Se temea oare că nu voi avea bani să achit consumația? Aveam. Doar nu trecuse mult de când el cu mâna lui îmi schimbase banii. Şi după rectificarea bugetară îmi rămăsese şi de cheltuială. I-am fluturat portofelul în fața ochilor:

— Pasluşaite! Ăta moi bumajnic, Colea. Bani, da? Davai „Strălucitor”! Davai, davai, nu te teme!

S-a codit un pic, dar până la urmă mi-a turnat dintr-o şenilă. Şi iar l-am auzit:

— Şăzi ghinişor!

O răzbunare istorică

Am priceput. Se temea că mă îmbăt şi fac scandal. Am stat ca un cocostârc într-un picior ca să-i arăt că nu-s beat. Şi chiar nu simțeam nimic de la apa aia de ploaie scursă prin buruieni, n-avea niciun efect. I-am arătat sticla de „Săniuța” şi l-am făcut să priceapă că abia aia era băutură tare, nu „Strălucitorul” lui. Dacă şi Văcăroiu bea „Săniuța”, păi îți dai seama? Ce să mai spui? Pe urmă i-am arătat că şi dacă, prin absurd, m-aş ameți de la băutura lui, tot n-ar fi o problemă, fiindcă la beție sunt blând ca un copilaş, plâng oleacă şi pe urmă mă duc la nani. Şi dooorm… Şi caut țâțăăă…

A zâmbit. Credeam că l-am lămurit. Dar când i-am zis să mai toarne o sută, el iar a luat-o cu „niet” şi cu „şăzi ghinişor”. Am înşfăcat tancul şi am arătat cum trage în mine. Lovitura m-a făcut să mă clatin asemenea lui King Kong atins de prima rafală, dar nu m-a doborât. Am scos din arsenal un tun şi mai mare. O ditamai ghiuleaua de cinci sute de ruble a plecat încetişor, a făcut câteva ocoluri grațioase în aer, ca să fie observată, şi a lovit tancul în rezervor. Praf l-a făcut. Nici nu-mi ajungeau brațele pentru asemenea explozie. Adică nu doar că eram imun la tirul cu „Strălucitor”, nu doar că aveam muniție cât să pun pe chituci un regiment de tancuri, dar devenise de-acum o chestiune bărbătească, de care pe care, între mine şi tancul sovietic. Măcar jumătatea rusească a lui Colea putea să înțeleagă asta: că un bărbat adevărat când se apucă de o treabă nu o lasă până n-o usucă. Iar jumătatea lui românească trebuia să priceapă că voaim să văd tancul ăla fără o picătură de combustibil în el, incapabil să mai răsucească turela, țintuit locului. Şi eu să nu-l strivesc cu o bombă, cu un bombeu, ci să-l privesc de sus şi să-l întreb pe tonul sigur al învingătorului: „Deci… ce mai zici acum, tovarăşe Stalin?”.

Din stacană în stacană, spre-o victorie babană

Până la urmă, fiecare jumătate a lui Colea a înțeles mesajul şi împreună au scurs şi cealaltă şenilă în paharul meu. Mai era ceva combustibil rezidual în T-34, pe la şasiu, prin rezervoarele laterale, poate şi ceva lichid de frână. Puteam să-l nimicesc dintr-o înghițitură, dar ce savoare ar mai fi avut atunci victoria atât de uşor obținută?

A umplut paharul, dar mai-mai să nu-i dea drumul din mână când am vrut să-l iau.

— Şăzi ghinişor, atâtă la tine zic!, m-a avertizat Colea a nu ştiu câta oară strângând paharul în pumn.

Pe ăla l-am băut de sete. Am adus în ajutor aviația. Înainte de a arunca bomba cu toporaşi la mine în gură, paharul a făcut un ocol pe deasupra tancului, a coborât în picaj şi i-a dat una la mişto cu trenul de aterizare pe turelă, un bobârnac. Când l-am dat de duşcă, amicul Colea a belit nişte ochi cât cepele alea din care mi-a dat şi mie una. I-am arătat iar portofelul:

— Şăzi ghinişor, frățioare!, i-am întors-o eu… Ia platiaet coniac, ia davai ție bacşiş. Avem aşa: adin, dva, tri stakani, da? Buun. Mai bagă unul şi pa! Cetîri, da? Pa-tru! Patru. În total, patru sute de ruble. Cetîresta! Davai minea stakan, al cetîrelea… trulea…

Învins de argumentele mele, Colea a golit tancul în stacană. Sticla avea jumătate de litru. O suteancă lipsea de la început, patru sute le-am ars eu, desăvârşind astfel victoria asupra temutului T-34. Ce mare lucru? Le băusem de plictiseală. Nu trăgeau mai mult decât o cinzeacă de „Săniuța”. Exact atât cât îmi trebuia ca să mă încrunt la jucăria aia goală şi să zic în gând, scrâşnind din dinți: „…'R-ați ai dracu' de ruşi!”.

— Colea, davai minea stecla!

Mi-a dat mie tancul de sticlă. Înțelesese şi el că mi se cuvenea. Era trofeul meu de război.

Lovitură pe la spate

Se făcuse aproape miezul nopții. Stăteam de pe la opt fără ceva la recepție. Circulasem, aşadar, cu o sută la oră. Lejer. Şi atunci, ce se agita atâta Colea? Ca să nu mai pun la socoteală că mâncasem bine înainte. Mi-am luat rămas bun şi am plecat la culcare. Călcând drept şi sigur, parcă aş fi băut toată noaptea numai lapte şi vitamine.

Am intrat în cameră. Am aprins lumina şi am încuiat uşa.

Ochiul a înregistrat colțul de pâine şi felia de salam pe masă. Diplomatul, pe pat.

M-am pornit spre masă, în lungul camerei, să mănânc. În trecere, m-am

oprit să iau un ou din diplomat.

M-am aplecat deasupra diplomatului, l-am deschis. Am întins mâna să iau oul.

În clipa aia am simțit o lovitură în ceafă. Şi n-am mai ştiut nimic.

M-am trezit dimineață cu oul în mână. Îl țineam strâns. Nu puteam să-mi desfac degetele. Erau vineții, ca la morți.

Zăceam pe jos, lângă pat. Nu-mi simțeam picioarele şi mâna dreaptă, încleştată pe ou. Stânga o puteam mişca numai din cot.

Mai mult mort decât viu

Mi-am sucit cu greu capul în stânga şi-n dreapta. Când îl scăpam într-o parte, cu mare chin reuşeam să-l întorc la loc. Parcă fiecare neuron era înnodat cu codița de un fir din mochetă şi, când mă mişcam, ceva se rupea în creierul meu. Un axon, o dendrită. Da, îmi veneau cuvintele astea în cap. Eram perfect lucid. O luciditate stranie, caleidoscopică. Îmi aducea în memorie, simultan, toate amănuntele zilei precedente: întâmplările, cuvintele, gândurile, senzațiile, tot.

Cu chiu, cu vai, am reuşit fac roată cu privirea prin cameră. Căutam să aflu ce anume m-a lovit. În cameră nu era nimeni – doar încuiasem uşa pe dinăuntru. Geamurile – închise. O lumină tulbure venea de afară. Mi-am întors capul spre tavan. Lustra era la locul ei, crăcănată şi chioară. Un bec lipsea, celălalat răsturna peste mine un clopot gălbui.

Poate salamul să fi avut ceva... Nu puteam fi sigur fiindcă nu ştiam nici măcar din auzite cum te hurducă o intoxicație cu mâncare stricată.

Luciditatea mea avea toate datele, dar niciun răspuns.

Cum-necum, zăcusem toată noaptea pe podea. Într-o cameră fără comodități. Eram aproape mort de frig. Cu mâna stângă mi-am luat pulsul la încheietura mâinii drepte. Nu puteam să-mi număr bătăile. Măcar m-am convins şi aşa, pe pipăite, că îmi bate inima. Am tras cu ochiul la ceas. Era opt fără zece. Doamne, peste două ore trebuia să fiu la Mana! Şi eu nu puteam să-mi dezdoi picioarele ca să mă ridic!

Dumnezeu nu bate cu pareza

Spaima că am paralizat m-a străbătut ca un glonț de gheață din cap până în tălpi. Pentru ce păcate mă pedepsea Dumnezeu? — că nici nu prea avusesem când să fac. N-aveam decât douăşpatru de ani. Faptul că în acelaşi an făcusem şi puşcărie pentru un articol, apoi am şi paralizat când mă pregăteam pentru altul, asta putea fi o pedeapsă. Dar că m-a damblagit printre străini, ăsta era un cinism pe care nici El nu şi l-ar fi putut permite fără o solidă argumentație. Dumnezeu nu bate cu pareza la întâmplare. Aşa că am eliminat varianta asta catastrofică.

Pe măsură ce mă sforțam, reluam sub control porțiuni importante din trupul meu. La un moment dat am reuşit să mă salt în genunchi, cu capul sprijinit pe pat. Nu pot spune că îmi simțeam capul greu. Simțeam doar greul, nu şi capul. Ceva ce mă trăgea în jos ca pe Hopa-Mitică.

Când am putut să-mi mişc mâinile cât de cât, le-am frecat de pătura aspră până au căpătat puțină roşeață. Atunci am putut să eliberez şi oul din strânsoare. Era al lui Columb. S-a rostogolit, a căzut cu bănuțul în jos şi a rămas aşa, vertical, parcă înfipt în mochetă.

Miraculoasa untură de ciocănitoare

Am încercat să strig. Dar gura nu voia să se deschidă. Pățisem precum capra mea de Anul Nou. Eram copil – la mine în sat, nu la cămin. Sătul să-mi tot flutur puța prin țărnă, pe hudiță, mi-am cioplit singur un cap de capră, din lemn de tei, să umblu prin sat de Anul Nou. Nu cine ştie ce frumusețe, nici nu prea semăna a cap de capră, dar bătea de se auzea în tot satul. Mama se mândrea cu mine că dovediseam un atât de precoce talent la dulgherie. Poate se va alege ceva de capul meu când m-oi face mare! Problema era că începsem cu ța-ța-ța, căpriță, ța! de prin august. Găinile nu se mai ouau de atâta gălăgie, caprele adevărate refuzau să intre în ogradă când se întorceau de la păscut, vecinii nu se mai puteau odihni. Ziua băteam capra de-o crăpam, noaptea dormeam cu ea în brațe. Nimeni nu putea să mi-o ia. Tata dăduse ordin să nu se atingă nimeni de capra mea. Doamne fereşte să fi ieşit careva din cuvântul lui! El pleca dimineața la muncă şi venea noaptea, lui nu-i dădea talentul meu dureri de cap.

Într-o zi, a venit la noi moş Ion, fratele mai mic al lui tătuța. De obicei venea doar când era tata acasă, împuşcau câte o coşarcă de ciori în salcâmii din spatele casei. Pe urmă trimiteau femeile să taie niştă gobăi şi, până se făcea friptura, ei se îndemnau cu o cană de vin la masa din ogradă. A venit moş Ion la noi în ziua aia, mi-a dat o mână de sâmburi copți, că niciodată nu venea cu mâna goală, şi a început să mă laude pentru mândrețea de căpriță ce-mi făcusem şi pentru iscusința cu care o mânuiam. Că nu oricine e în stare să bată capra în ritm şi cu putere, de dimineața până seara. Însă, vezi, mi-a zis el, lemnul a fost cam verde şi nu sună bine. Ca să scoată un sunet cu adevărat frumos şi ca să se audă şi în celălalt sat, ca toaca de la biserică, limba trebuie unsă cu untură de ciocănitoare. Şi a scos moşul din tolba lui cioăbnească un borcănel cu untură din aia şi mi l-a dat. A uns Vioruță capra bine prin gură şi a lăsat-o în tihnă o noapte, cum l-a învățat moşul, ca să lingă toată untura. Dimineața, ce să vezi, animala n-a mai vrut să deschidă gura. M-am chinuit două zile s-o facă să clămpănească iar. Am bontănit şi-am răşpăluit în şopron până n-am mai rămas decât cu o mână de surcele mute.

Să-ţi bei lacrimile de sete

Parcă şi eu mâncasem, cu o seară înainte, untură de ciocănitoare.

Mi-am băgat un deget între buze şi le-am dezlipit. Din fericire, n-aveam doi dinți în stânga-sus, un premolar şi un canin, încă din armată. M-am folosit de acea breşă ca să îmi strecor degetul între dinți şi aşa mi-am putut descleşta maxilarele. De atunci, nici nu mi-am mai reparat dantura. Viața e atât de imprevizibilă! Nu ştii niciodată când ai putea să ai nevoie de o cale de acces de urgență spre cerul gurii. Mi-am băgat pe rând mâinile în gură ca să le încălzesc. Mirosea înfiorător, parcă îmi putrezise limba, dar măcar căpătam putere în degete, puteam să-mi masez maxilarele, tâmplele şi mai ales ceafa, unde simțeam o apăsare continuă.

Am mai zăcut aşa un timp, îngenuncheat la marginea patului şi scuturându-mă din tot trupul ca un fanatic din secta tremuricilor în plină rugăciune. Trebuia să mă ajute cineva. Am strigat cât am putut, dar n-a ieşit decât un scâncet pestilențial. Nici amigdalele, atât de aproape de omuşor, nu l-ar fi auzit dacă ar fi fost înzestrate cu urechiuşe. La fiecare încercare de a striga simțeam că mi se desface capul din țâțâni. Parcă cineva îmi umpluse craniul cu fasole, de cu seară, şi turnase apă.

Mi-a luat cam o oră să mă aburc în pat. Tremuram ca varga. M-am ghemuit sub pătură. Respiram în sân, cu gulerul tras peste nas, mă încălzeam încet-încet cu propria respirație.

Aş fi vrut să adorm, să nu mai simt nimic, să nu mă mai gândesc la nimic. Dar nu puteam. Capra din copilărie bătea în capul meu, spre ceafă. Mai şi împungea şi dădea cu copita. Directoarea de la Mana mă pocnea cu arătătorul peste frunte şi țipa la mine: de ce am întârziat, de ce am facut-o să aştepte? De ce-mi bat joc de oameni şi de meserie? De ce îmi fac neamul de ruşine? — neamul nostru cel de o ființă, rupt în două de Prutul înlăcrimat… Că basarabenii ăştia chiar şi în coşmaruri ciupesc lira. Măcar oleacă. Dădea, țipa; dădea, țipa. Na, na, na!

Dacă există oameni care mănâncă cenuşă, aşa se simt după masă: ca mine, atunci. Sticla de apă o terminasem seara. La chiuvetă nu curgea. N-aveam decât găleata adusă de Colea. Dar nici la aia nu eram în stare să ajung.

De sete, voiam să plâng ca să-mi beau lacrimile, dar nu puteam.

La adăpat

Abia pe la zece am reuşit să mă dau jos din pat. De fapt, m-am rostogolit pe podea şi m-am târât până la baie în patru labe, ca un câine otrăvit căutându-şi cotlonul în care să-şi dea suflarea. Am băgat capul în găleată şi am băut. Am simțit apa făcându-şi drum până în stomac printre epiteliile uscate, lipite unele

de altele. Găleata nu părea să fie una de bucătărie. Mai degrabă de curățenie. Mi-a venit să vomit. Nu m-am abținut. Am reuşit cumva să nu elimin în veceu şi stomacul, cu totul. Aveam senzația, vărsând la veceu, că mă voi întoarce pe dos ca o şosetă.

Mi-am răcorit fața cu apă şi am lins puțină pastă de dinți, că nu-mi mai suportam mirosul. Pe urmă, cătinel-cătinel, ținându-mă de pereți, m-am dus la geam şi am scos capul afară. De la aerul rece, fără impurități industriale, mi-am mai revenit. Suficient cât să-mi pot strânge lucrurile şi să pregătesc camera pentru predare. Ştiam de la băieții din redacție care e protocolul. Trebuia să chemi camerista, ea făcea inventarul şi, dacă nu lipsea nimic, dacă nu era nimic distrus, vreun pat, ceva, îți dădea o adeverință că totul e în regulă. Fără semnătura cameristei, nu puteai să-ți iei actele de la recepție. Aşa era pe-atunci.

Patul rupt de cu seară îmi dădea emoții. L-am încercat cu degetul. Se clătina. I-am mai pus un grătar de la frigider sub tăblie şi am adus şi găleata din baie. Tot se hâțâna. Nu-mi rămânea decât să sper că nu o va împinge dracul pe cameristă să verifice lenjeria unui pat în care evident nu dormise nimeni. Că mă sechestrau ăia acolo până îmi mai veneau bani de-acasă, ori cine ştie ce mai pățeam. Şi aş fi ratat de tot reportajul. Aveam de gând să mă duc totuşi la Mana, chiar cu întârziere şi cu toată ruşinea, de-ar fi fost şi să mă târăsc până acolo.

Glumeața şi Catinca la inventar

Cu inimă strânsă am ieşit pe hol şi am strigat:

— Hei!

Ce strigăt leşinat! Parcă era cineva în mine, care avea înăuntrul lui pe cineva, la rândul lui cu cineva în burtă, şi abia acel cineva din mijlocul Matrioşkăi care eram a scos un „Hei!" pițigăiat şi sfios. Am bătut cu o conservă în uşă până a apărut o cameristă.

— Gata, pliacaț de-amu?

— Da, vreau să plec.

— Sî ni scuzaț cî la noi îi diranju ista cu riparațîili, da' poati mai viniț la noi ş-a să cii ghini. Fa, Catincî, fa, hai cî pliacî băietu ista de la Doi, fa!

A venit şi Facatincafaua. O zdarovaia tanti. Justifica lipsa unei fabrici de lapte praf în Orhei. S-a proțăpit în uşă, cât era de mare, şi a început să strige de pe o hârtie:

— Ogheal!

— Esti!, i-a răspuns cealaltă, din cameră, cu capul băgat în dulăpiorul de pe hol.

Era o plapumă acolo. Nu ştiusem. Măcar o puneam pe jos şi leşinam pe ea.

— Pantofei di casî!

— Esti!

— Prasop!

— Esti!

— Sopon!

— Esti!

— Dar de ce e şi săpunul pe inventar? Ăsta se consumă, se termină!, am sărit eu.

— Cum sî sî termini, dacî nu-i apî?

— Dar intră în prețul camerei, doamnă. Poate vreau să-l mănânc!

— Da' poati chiar c-ai mâncat sopon, cî eşti tari galbîn la fațî, mi-a răspuns camerista pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios. S-înghițăşti o pasticî, dacî nu ti sîmțăşti ghini.

Catinca îi dădea mai departe cu inventarul: perni! cearceafe! liustra! veioz! televizor! tilifon! frigider! Glumeața confirma din cameră, Catinca bifa pe listă.

Nu ştiu de ce mai verificau şi televizorul, şi frigiderul, doar se vedea că nu mă simt bine, n-aş fi fost în stare să plec cu ele în cârcă.

Când a ajuns la frigider, mi s-a făcut inima cât un purice. Dar camerista n-a tras de uşă, n-a observat că lipseau două grătare. A trecut mai departe. La draperii, la perdele, la fotografiile înrămate de pe pereți. În dreptul patului pe care îl rupsesem la sosire s-a întors spre mine şi mi-a spus:

— Ci ghini cî nu ti-ai culcat pi patu ista, cî-i rupt. Noi îi puném pi sup dânsu nişti cieri di la frigider, sî nu chici!

Catinca mi-a dat adeverința, eu i-am predat cheia.

Aritmetica beţiei

La recepţie, în locul lui Colea era o femeie tinerică, într-un pulover roşu, pe gât, cu nasul într-un vraf de hârțoage.

— Bună ziua. Gata, v-ați hotărât să plecați? Nu vreți să mai stați pe la noi…

— Da, plec. O, dar ce bine vorbiți româneşte! Parc-ați fi de la Bucureşti!

— Iaca-aşa vorbim noi pe la Prut… Eu de-acolo-s! – mi-a răpuns cu puțină cochetărie şi roşind de plăcere, ca puloverul, la complimentul meu.

Şi-a cerut şi ea scuze pentru incomoditățile din hotel. I-am zis că nu-s pretenţios, bine că am avut unde dormi. I-am întins bonul de la cameristă. A scos registrul, a scris nişte cifre, le-a adunat.

— Iacătă, trebuie să lăsați la noi două mii şi patru sute de ruble.

Mi-a zâmbit dumneaei, i-am zâmbit şi eu, că eram în stare. Măcar de-atat. Şi tot zâmbind am scos portofelul. Dar deodată am încremenit cu degetele în portofel, parcă – jivina! – mă muşcase de mână şi mă trăgea înăuntru. Zâmbetul mi-a dispărut. S-a speriat şi ea de schimbarea mea bruscă.

— Cum două mii… şi… Păi ăştia-s cam toți banii mei! N-ați calculat bine!

— De asta v-ați schimbat aşa la față? Vai, dar cum aşa? Ia să mai privim o dată.

A mai adunat o dată cifrele alea, din ochi.

— Două mii de ruble şi încă patru sute de rublişoare, iaca atâta.

— N-are cum, doamnă!

— Dar atâta este. Ia priviți aici. Ați luat pe comandă patru sute de „Strălucitor”?

— Da.

— La o sută de ruble suta, asta face egal patru sute de ruble?

— Face.

— Şi cu două mii cazarea? Două mii şi patru sute la total!

— Dar stați aşa! De unde două mii cazarea? Băiatul ăla mi-a spus că e o mie la dumneavoastră. Ce, s-a dublat astă-noapte?

— Aveți dreptate, cazarea la noi face o mie de ruble.

— Păi vedeți, doamnă? Quod erat demonstrandum!, am încheiat eu biruitor şi puțin arogant.

Am răsuflat uşurat. Şi în sfârşit am putut să-mi scot degetele din gură portofelului. Am râs cu îngăduință văzând cu câtă candoare greşeşte.

— Da. O mie de ruble. Ori două nopți, egal două mii de ruble!

— Cum două nopți? Doamnă!, am venit ieri seară şi plec azi… iată… la ora… La ora unsprezece şi jumătate! Chiar şi în Basarabia, la dumneavoastră, după marți urmează miercuri. Eu am venit marți, 3 noiembrie 1992, şi plec azi, miercuri, 4 noiembrie 1992. Nu mă întrerupeți, vă rog! Vă invit să remarcați, în spiritul cunoştințelor dumneavoastră de aritmetică, pe care nu mă îndoiesc că le posedați, că între trei şi patru există o diferență de… Cât? Unu! De pe 3 până pe 4 noiembrie e o noapte. Una! O noapte de noiembrie, doamnă.

Femeia mă urmărise cu frică, nu ştiu cum… Se uita la mine ca la un nebun, aprobând, totuşi, mereu din cap. Când mi-am terminat mica tiradă, contabila s-a dat un pas înapoi, până la bărulețul plin cu „Strălucitor”. Se uita într-o parte şi-n alta cautând ajutor, parcă, de undeva, când a tresărit bucuroasă:

— Iacătă, chiar Colea soseşte acum!

M-am întors, l-am salutat bucuros din priviri. Mi-a zis ceva, n-am priceput ce. Suna a salut. Contabila a început să-i turuie pa ruskie. Mai mult în şoaptă. După numai câteva cuvinte, Colea s-a întors spre mine, m-a apucat încet de mână şi mi-a spus pe tonul cu care îi vorbeşti unui suferind, aproape în şoaptă:

— Dva noci… doi nopți cazare.

— Niet! Imposibilnîi! – am izbucnit într-o rusă cum îmi venea la gură.

— Ce să-ți fac? Ia skazal: şăzi ghinişor! şăzi ghinişor! Tî… davai „Strălucitor”, Colea, davai „Strălucitor”! Iaca amu „Strălucitor”!

— Domnule, azi este joi, 5 noiembrie – a îndrăznit şi contabila, ițindu-se de

după Colea. Ați dormit o noapte, o zi şi încă o noapte.

Se uita în ochii mei cu multă căldură şi adeverea cu mişcări din cap că ştie ce spune, că lucrurile aşa stau: cum zice ea.

— El v-a zis să stați ghinişor, dar dumneavoastră…

Zâmbetul mi s-a topit pe față mai iute decât miraculoasele creme de la teleshopping. Eram buimac. M-am lăsat moale pe scaun. Mâinile mi-au căzut inerte pe lângă corp – ca aripile la puii ăia jumuliți de la Avicola, spânzurați în cârlige. Capul s-a dus singurel şi s-a aşezat cu fruntea pe sticla rece a biroului. Fasolea se umflase şi mai tare în el. Vorba unui prieten, îmi venea să-l iau în brațe, să-l aşez mai încolo într-un par şi să-i arăt curul.

Răzbunarea lui Guderian

Cred că am şi plâns. Adică sunt sigur că am plâns. Mi-am înghițit lacrimile. Aproape nu mi-am recunoscut vocea când am întrebat:

— Sigur e joi?

— Joi, da!, a confirmat femeia cu blândețe.

— Il i joi – a întărit şi Colea încercând s-o dea pe româneşte, un fel de „el este joi”.

Calamburul lui involuntar m-a făcut să-mi salt capul ca la apel. Doar că n-am strigat: „Prezent!”. Da, să trăiți! Vă raportez că soldatul neinstruit Ilijoi plânje de amărăciune şi de fasole umflată-n cap! Că a băut muniția şi s-a îmbătat. Adică nu s-a îmbătat, că ăla nu era alcool, ci otravă. Deci s-a otrăvit cu „Strălucitor” şi era să moară pe front în noaptea de dinaintea asaltului final. S-a făcut pulbere. A zăcut rănit o noapte, o zi şi încă o noapte. Iar reportajul lui s-a baricadat în reduta atât de frumos numită Mana şi nici cu luneta nu mai poate fi atins. Ilijoi n-are decât să-şi ia ranița cu merinde, câtă i-a mai rămas, şi s-o pornească încetişor spre casă, pe drumul de costişe ce duce pân’ la Iaşi.

Am plătit cât aveam de plătit. Nu-mi mai rămăseseră bani nici de bilet până la Chişinău. Poate doar pentru o ocazie. Mi-am luat buletinul şi am plecat clătinându-mă cu diplomatul într-o mână şi în cealaltă cu tancul de sticlă, golit atât de glorios cu o noapte înainte. Ba cu două! Dar m-am întors de la uşă şi m-am aşezat la loc în fotoliu. Fără nicio vorbă, am luat pixul cu roşu al contabilei şi am scris pe eticheta de „Strălucitor” cu litere maşcate: „GUDERIAN WAR HIER UND SIEGTE!”. Pe urmă i-am întins tancul lui Colea. Am rugat-o pe contabilă să îi spună că doresc să păstreze el tancul ăla. Aşa, ca amintire. Dacă se poate, să-l pună în vitrină, că mai erau acolo sticle goale, de diferite forme, puse doar de frumusețe. Şi să nu fie şi un tanc printre ele?

Ea a tradus şi Colea a luat tancul, mirat.

— Da, na akno! – a promis el, arătând cu mâna spre vitrină. Dar… kakaia semnificația?

— Moi drug, ăta ghermanskii yazîka. Zdesi ia pişú... napişati... Doamnă, spuneți-i dumneavoastră că am scris în nemțeşte aşa: Guderian a luat cafteală de la vitejii ruşi.

— Da, da, Guderian, kaput!, a zis Colea, râzând încântat. Şi a pus tancul la loc de cinste în vitrină, între țărăncuță şi inorog.

Febleţea tractoriştilor

Când să ies din hotel, mi-am întors capul şi am mai privit o dată, lung, tancul meu. Din umorile iuți care mă mâncau pe dinăuntru, ca un nufăr s-a înălțăt un zâmbet de satisfacție până pe buze. Pe tanc scrisesem de fapt: „Guderian a trecut pe aici şi a învins”. Şi, ca un adevărat învingător, plin de răni şi de sângele duşmanilor răpuşi, am păşit tremurând în lumina umedă a amiezii– chiar atunci mi-a venit metafora asta, când coboram pe scări, semn că talentul meu căzuse cloşcă în timp ce boleam, iar acum năştea pui vii.

Am pornit pe jos spre marginea oraşului, câine-câineşte, cu speranța că mă va lua careva cu maşina până la Chişinău. La ocazie nu e ca la autobuz, nu plăteşti la urcare. Când ajungi la destinație, dai cât ai de dat şi cobori repede. Ce-mi mai rămăsese în portofel însemna cam jumătate dintr-un bilet de autobuz de la Orhei la Chişinău. Ce-aş fi făcut mai departe, o dată ajuns în Capitală, nu ştiam. Mintea mea nu putea anticipa mai multe mutări în acel joc de şah la care fiecare piesă avea altă culoare, iar pătrățelele se încălecau. Puneam un pas înaintea altuia, expiram după ce inspiram şi aşteptam cu o nepăsare bolnăvicioasă să se întâmple ce era de întâmplat mai departe.

Nu ştiu ce anume din înfățişarea mea îi atrăgea pe tractorişti. Eram febleţea lor. Pentru că şi de data asta tot un tractorist a oprit când i-am făcut cu mâna. M-am ghemuit în spatele lui şi m-am prins zdravăn cu mâinile de gratiile cabinei. Tractorul sărea prin gropile din asfalt gata să se rupă. Când dădeam cu capul de tabla de sus, când cu fundul de scândura pe care stăteam. El vorbea întruna, răcnea, dar din cauza motorului nu auzeam nimic. Strigam şi eu din când în când: „Da, da!” şi asta părea să fie de ajuns pentru dânsul.

Din nou „Strălucitor”

Mă întrebam dacă nu cumva, acolo, tractoriştii rămâneau fără carnet când miliția îi prindea treji la volan. Cu primul tractorist băusem de la Sculeni la Făleşti. Ăstlalt era deja băut şi încă mai lucra la acea stare. Tot întindea mâna la spate să-mi dea o sticlă să trag şi eu un gât. Nu eram omul care să respingă asemenea avansuri, dar atunci mi se făcea rău numai dacă mă gândeam la băutură. El mai lua un gât, mai zicea nu ştiu ce, mai cânta o strofă dintr-un cântec de armată – prindeam câteva cuvinte între două hopuri. Făcea ce făcea şi iar dădea sticla în spate, să beau şi eu. Să nu-mi pierd carnetul de tractorist? Am

zis să mă prefac – doar n-avea ochi la spate – şi să scap astfel de insistențele lui. Când să duc sticla la gură, mi s-a făcut rău. Era „Strălucitor"! Într-o sticlă obişnuită, nu din aia ca la hotel. Aş fi rezistat până la Chişinău fără să vomit, cu toată hurducătura şi cu toată găzăria din cabină. Aş fi rezistat chiar la un gât de vodcă. Dar când am văzut eticheta de „Strălucitor" mi s-a făcut rău. Stomacul meu care putea digera hamuri de piele, ciubote, ciolane, orice, s-a scârbit violent, s-a năpustit afară din mine când a văzut „Strălucitorul". Şi singurul loc în care puteam voma era capul tractoristului. M-am îndoit ca un arc peste el, fără să mă pot opune convulsiei, şi omul nu înțelegea de ce îl muşc de bască. Noroc că făcusem curățenie interioară de dimineață, la hotel, şi nu mai aveam de dat la rațe decât un fel de salivă groasă. Tractoristul s-a speriat. A început să țipe:

— Uăi, nu borî pi mini, chizda mă-ti!

M-a dat jos împingându-mă cu mâinile şi cu picioarele, a zvârlit cu basca după mine. Ei, hai, că nu era chiar aşa murdară. Ce înjura în halul ăla? A tras uşa cabinei după el, bombănind, şi dus a fost.

Norocul bețivului

M-a lăsat singur în mijlocul câmpului. Măcar mă apropiasem de Chişinău şi rămăsesem şi cu mărunțişul neatins. Doar cu măruntaiele vraişte.

Am rămas în câmp, la marginea drumului. Stăteam cu capul în jos, cu mâinile pe genunchi, răsuflam greu ca după maraton. Când în sfârşit mi-am mai revenit puțin în simțiri şi mi-am am ridicat capul, să nu-mi vină a crede! M-am frecat la ochi. M-am întors cu spatele, apoi m-am sucit brusc şi m-am mai uitat o dată. N-aveam halucinații. În fața mea, pe partea cealaltă a drumului, era un indicator de intare în localitate pe care scria mare, şi pentru chiori, Mana! Satul se zărea după o lizieră de sălcii, la un kilometru, un kilometru şi ceva de la şoseaua principală.

Mi-a trebuit ceva timp să-mi dau seama ce se întâmpla. De limpede la minte ce eram când am plecat din Orhei, în loc să ies la bariera dinspre Chişinău, am ieşit spre Mana. Şi în loc să stau la ocazie pe partea stângă, am stat pe cealaltă parte şi iaca aşa am mers în sens invers, spre Mana. Şi taman acolo mi-a venit să vomit, tocmai acolo m-a dat jos tractoristul! Unde mai pui că mi-a lăsat şi basca!

Borşul salvator

Nu ştiu nici acum dacă ăla a fost norocul bețivului, norocul prostului sau norocul ziaristului care, totuşi, îşi dorea sa facă un reportaj. Abia mă mai țineam pe picioare. Dar dacă tot mă adusese întâmplarea până acolo, am zis că să mă împing, să mă trag cumva şi să mă duc totuşi până în Mana, măcar să văd cum e. Voiam să intru ca un fugar în sat şi să arunc o privire fără să mă vadă lumea. Apoi să mă întorc tot pe furiş şi să ajung o dată cu întunericul în Chişinău. Acolo

măcar era o gară unde să dorm. Dar chiar la marginea satului am dat peste şcoală – un fel de grajd lung, deşelat, cu geamuri strâmbe. Cum s-o ocolesc? Parcă prea erau puse toate într-o ordine bine chibzuită, ca nişte trepte care mă duceau pas cu pas către țelul meu. Cu toată ruşinea, dar şi cu o emoție din care hrăneam ca din perfuzor, am intrat.

Directoarea era în biroul ei, o debara în capătul holului, cu o uşă hodorogită, băgai mâna printre scânduri. Când i-am zis cine sunt, şi-a dus mâinile la față şi aproape a țipat speriată:

— Vă e rău? Doamne, dar în ce hal arătați! Parcă ați băut „Strălucitor"!

Era o femeie la vreo treizeci şi ceva de ani, mică şi subțire, dar înfiptă. M-a luat de mână şi m-a tras după ea până acasă. Mi-a dat să mănânc un borş de gâscă, fierbinte şi acru, turte cu brânză, apoi m-a pus să mă culc.

Secretul „Strălucitorului"

M-am trezit a doua zi, vineri. Am ieşit în curte. Soțul directoarei, domnul Savițchi, trăgea vinul la teasc. M-a obligat să beau un pahar de vin de ăla, rece şi gros ca bulionul, direct de la vrană. Borşul de gâscă, somnul bun şi vinul de buturugă, zicea el, sunt uneltele cu care poți dezbate tencuiala de „Strălucitor" din capul omului. Şi avea dreptate, pentru că imediat am simțit cum capăt forță, chiar am învârtit şi eu la două mălaie.

— Dar ce sânge de drac, ce lichid de frână e „Strălucitorul" ăsta, domnule Savițchi?

— Se face la noi, la fabrică. La zavod. Este-aşa un căzănoi mare, bagă apă cu furtunul într-însul. Când s-a umplut, vine cineva cu un borcan de substanță şi îl deşartă în căzănoi. Şi uite-aşa bolboroseşte! Buuun!... Ş-apăi când s-a liniştit bolborosala, vine unul cu o remorcă de surcele şi-o basculează în cazan. Şi gata „Strălucitorul"! Din surcelele alea îşi trage culoarea frumoasă, aurie, pe care o ştii.

— Dar ce pune în el?

— V-am zis: substanță.

— Bun, dar ce e substanța aia?

— Substanță. Aşa se cheamă.

Epilog

Domnul şi doamna Savițchi m-au mai ținut la ei încă două zile. Au umblat cu mine din casă în casă şi împreună i-am găsit pe toți bătrânii care îşi mai aminteau de Păulică şi de părinții lui: Domnul şi Doamna – învățătorii Goma. Dar tot nu a fost o documentare la sânge fiindcă nici după o săptămână nu mi-am revenit complet din şocul „Strălucitorului" şi poate că nici până azi n-am eliminat cu totul din mine Substanța. Mi se încrețeşte pielea pe spinare şi simt în gură limba putredă şi gust de surcele şi toporaşi. Şi nefiind o documentare

meticuloasă, n-a ieşit nici un mare reportaj, cum îl visam. Un reportaj de începător. Un singur lucru nu se poate spune despre el: că ar fi total lipsit de substanță. Dar, aşa cum a ieşit, a schimbat ceva în viața mea.

Criticul Dinu Mihail, din Chişinău, i-a trimis lui Goma, la Paris, numărul din „Timpul" cu reportajul meu – „Acasă la Paul Goma". După un timp m-am trezit la redacție cu o scrisoare de la însuşi Paul Goma! Cu marea lui bunăvoință, mă felicita pentru textul ăla, ca şi cum chiar ar fi fost ceva de capul lui. N-a existat om mai semeț ca mine în oraşul acela! De la acel reportaj s-a legat între Paul Goma şi mine o prietenie aparte, de la distanță. Epistolară. Peste douăzeci de ani aveam să ajung la Paris, să-mi îmbrățişez idolul. Am plâns amândoi discret, bărbăteşte. Dar asta e deja altă poveste.

Atunci, plecând din Mana, încă tehui de cap, am ajuns cu un tractor în Chişinău. Da, cu un tractor. La vremea aia parcă erau tractoarele la modă, ca treningurile. Puține maşini! Din Chişinău am mers cu trenul, ascuns în veceu, până la Ungheni. Nu se putea trece granița fără bilet. Am mai făcut foamea o zi la câțiva paşi de țara mea, am dormit într-o scară de bloc. Adică am ațipit iepureşte. În starea aia de veghe mi-am adus aminte că îl cunoscusem la Botoşani pe poetul Ghenadie Nicu, iar disperarea a scos din cotloanele memoriei amănuntul că el era din Ungheni. Ne văzuserăm o singură dată, ne-am strâns mâna şi atât, dar asta nu însemna că nu puteam, în numele acelei strângeri de mână, să-i cer nişte bani să trec granița. Poetul nu debutase, la data aia, decât în cartea de telefoane a oraşului, aşa că l-am găsit uşor. Şi-a rupt de la gură – biletul la trenul internațional era scump, deşi Iaşul se vedea în zare, peste Prut – şi m-a ajutat să ajung acasă după nouă zile de bezmeticie prin Basarabia. Frate Ghenadie, mult timp după ce din mine nu vor mai rămâne decât oale şi ulcele, când nici țipenie de om nu va mai fi pe planeta asta bolnavă, recunoştința mea va pluti nezdruncinată peste ape.

Am ieşit viu din Basarabia. Nu foarte sănătos, dar viu. Înviasem din morți într-un hotel auster din Orhei şi după aceea am ajuns fără să vreau unde voiam să ajung, dar nu mai puteam. Şi am scris un reportaj care mi-a adus o prietenie luminoasă. Toate astea m-au făcut, atunci, să cred că exista un Dumnezeu al ziariştilor care mă lua de după ceafă ca pe căței, mă scotea din necaz şi mă aşeza pe drumul cel bun. Credeam asta cu tărie. Acum nu mai cred nici cu suc.

Post-scriptum:

Reportajul din spatele acestei întâmplări, „Acasă la Paul Goma", a apărut în „Timpul", nr. 40 (116), noiembrie 1992, Iaşi, în numărul 5-6/2010 al revistei „Metaliteratura", publicație a Institutului de Filologie a Academiei de Ştiințe a Republicii Moldova, precum şi în volumul colectiv „Paul Goma 75. Dosarul unei iubiri târzii", Eagle Publishing House, disponibilă pe amazon.com. Iată-l mai jos:

Acasă la Paul Goma

Ce eşti tu, Paul Goma?

Francez naturalizat, polgomá, parizian amnezic, care şi-a uitat țara în exil?

Nu, francez nu eşti, pentru că eşti român.

Dar nici român nu eşti, precum spui, pentru că eşti basarabean.

Şi poate nici basarabean-basarabean nu eşti, fiindcă-ți mai curge în vine ceva sânge macedonean, ceva polonez, ceva fanariot – prin bunici –, ceva-ceva, fără a fi nici macedonean, nici polonez... Şi atunci, ce eşti tu, Paul Goma? Ce eşti tu, măi Gomiță?

Un obstinat, un calidor, un re-refugiat, un cutremur, un ce eşti?

Paul Goma este un toate-acestea-la-un-loc. Şi încă mai mult: un scriitor român.

Un scri-i-tor!

S-au făcut 15 ani de când, pentru a scăpa de „Mistreț" – aşa era denumit codificat în dosarele Securității comuniste –, băieții ochiazuri ai generalului Pleşiță i-au făcut vânt lui Paul Goma peste frontieră. În 1977, în noiembrie. Anul în care incomodul scriitor inițiase o mişcare pentru drepturile omului, în România, mişcare ce luase proporții îngrijorătoare pentru Ceauşescu. Şi pentru sinistra-i. Ea însăşi dăduse ordin, mai demult, să nu i se publice nimic lui Goma – carte sau vreun articol, nici măcar sub pseudonim. (De aceea, tare-ar mai fi vrut Obstinatul să-l anchiuleze pe Neculai, iar Ilenei să-i umble puțin pe la gingie.) Aşa se face că, în 1977, aproape anonimul scriitor român (anonim în țara lui) era un autor cu câteva cărți apărute în Occident, la edituri prestigioase, în germană, franceză, suedeză, engleză. Devenise, cu „Ostinato", „Gherla", „Uşa noastră cea de toate zilele" etc., un scriitor de circulație europeană. În timp ce acasă trăia în umbra unui volumaş de proză scurtă: „Camera de alături" – şi acela ciopârțit de cenzură, şi la adăpostul epoleților care-l urmăreau şi la closet.

După revoluție, exilatul a re-debutat impetuos: „Gherla", „Bonifacia", „Din Calidor. O copilărie basarabeană", „Arta refugii", „Gardă inversă", „Soldatul câinelui", „Culorile curcubeului '77", „Patimile după Piteşti", „Sabina". Mai tinerii, mai-în-ceață-ținuții au descoperit dintr-o dată un scriitor cu care publicul occidental era deja obişnuit. Un scriitor cu totul aparte.

De ce după decembrie 1989 nu a încercat Paul Goma să se întoarcă în România, fie măcar şi într-o vizită? Ca scriitor profund autobiografic – „Autobiografic chiar şi atunci când scrie despre viața unui peşte", cum spune Dinu Mihail în „Literatura şi arta" –, de ce n-a încercat Paul Goma să-şi viziteze satul natal: Mana, satul basarabean pe care l-a nemurit în „Din Calidor"? Să o fi rupt el definitiv cu România? Cu Basarabia? Cărțile sale spun că nu. În locul lui, dar mai mult pentru a vedea minunea de sat, Mana, am fost acolo, în Basarabia,

în satul cel mai frumos al literaturii române, după Humuleşti.

Străvechii codri ai Orheiului nu mai sunt. Marii noştri fraţi sovietici şi-au tocit drujbele în ei, transformându-i în hârtie pentru operele părinţilor marxism-leninismului. În limba lor de lemn. Au mai rămas numai pâlcuri, pădurici stinghere, risipite pe dealurile sovhozurilor. Printre aceste pâlcuri răzleţe, plecând din Orhei, ajungi curând în centrul pământului, satul Mana. Iar centrul centrului, buricul pământului, este calidorul casei părinteşti, pridvorul din care ochii unui copil de cinci ani vedeau bubele roşii, lepra întinzându-se peste Basarabia. Cedarea, deportările – „Pahod na Sibir!” –, vin românii, pleacă românii, vin iar sovieticii şi te eliberează şi nu mai pleacă.

Un sat prăpădit, risipit pe coasta unui deal; şi, pe deal, un moţ negru şi urât: zavodul, fabrica de prelucrare a... Mai este oare Mana de acum Mana din „Calidorul” lui Goma?

Au trecut 57 de ani de când, aici, s-a născut, într-o groapă acoperită cu stuf, cel care avea să ajungă un „Soljeniţîn român”, cel mai curajos, cel mai vertical scriitor postbelic: Paul Goma. În peste jumătate de veac s-au mai schimbat unele. Multele. Mana de azi e cea din „Enciclopedia Sovietică Moldovenească”, vol. IV, p. 192: *„MANA – Sat în sovietul sătesc Selişte* – nu în comuna Vatici, ca pe timpul... — *raionul Orhei, RSSM, situat în vestul raionului, la 14 km de centrul raional şi la 25 km de Călăraşi. 614 locuitori (în 1973). Menţionat documentar din anul 1715. La Mana se află o brigadă complexă şi un punct de vinificaţie al sovhozului GLORIA. Şcoală de 8 ani, club cu instalaţie de cinematograf, biserică, punct medical şi magazin*”**.** Şi atât. Asta este Mana. Nu un nume frumos, plin de mister, nu un Macondo românesc. Un sat cu punct medical şi magazin. Inima tristă a Manei, sat cu 140 de case, bate acolo, în calidor, locul de unde se vede cel mai bine tragedia românilor. Va mai fi existând calidorul, sau numai în cărţi?

Prin glodul frământat de căruţe, pe uliţe strâmte, tot mai sus, până la vechea şcoală: casa cea mai tristă a literelor româneşti şi buricul pământului. Da, mai este. Ascunsă pe jumătate în dosul unor porţi înalte, de tablă. Păzită de un câine care n-o păzeşte: doarme. Şi înconjurată de şuruburi, osii, roţi. Fierărie ruginită. Cele şapte trepte de piatră, aceleaşi, roase de umblătură. Cu scândurile podelei putrezite şi cu aceeaşi temelie de piatră ridicată de mâna învăţătorului Eufimie Goma. Un lacăt pe uşă. Acum, în vechea şcoală a satului (şi casă, totodată, a familiei Goma) locuieşte Mişa Adomniţei, starojul magazinului. Paznicul. Şi dacă l-aş fi găsit, ce-ar fi spus despre Paul Goma? Acasă la el, scriitorul este aproape un necunoscut.

Numai câţiva bătrâni ştiu de Paul Goma şi îşi mai aduc aminte de Păulică, Păvălică, băietul lui Domnu şi Doamna. Nimeni nu a citit ceva scris de el. Câţiva

au auzit doar, în ultimul timp, de când în fosta republică sovietică se poate vorbi mai slobod, că Păulică al lor e mare scriitor de cărţi prin Franţa, pe undeva. „Scriitor!", zic ei cu mândrie, ridicând un deget în sus şi apăsând pe coada cuvântului. Mândria mănenilor ar fi fost mai mică dacă Păvălică ar fi devenit, să zicem, mare inginer, nu mare scriitor.

Din calidor se vede, peste drum, casa lui moş Trache Maxim. Moşul şi-l aminteşte bine pe Paul Goma. Avea şi o poză cu el, în care Păulică stătea lângă un patefon, singur, îmbrăcat cu cioareci şi o bundiţă scurtă. Nu mai ştie ce s-a făcut cu ea. De când i-a murit baba, moş Trache iese din calidorul lui – faţă în faţă cu Calidorul – tot răsuceşte tabacioc în foi de jurnal şi atâta face toată ziua: fumează şi vede lumea din calidor. Nu de pe şanţ, de pe laiţă, din altă parte. Nu, aşa nu se poate. În calidor e altceva. Uite: el stă de câţiva ani în dorul lui frumos şi nu s-a plictisit, pe când în drum, pe şanţ... În casele cu calidor se îmbătrâneşte mai greu şi oamenii sunt mai înţelepţi. Cam leneşi, nu-i trage aţa la muncă, dar nu-i nicio plăcere mai mare decât să stai în calidor, să vezi şi să încerci să pricepi. Înţeleptul moş Trache pomeneşte de ultimul lor preot, Gheorghe Dodon, care s-a refugiat şi el în România, cu toată familia. La plecare, a luat o punguţă cu pământ din Mana. Să i se pună pe mormânt dacă va muri şi va fi îngropat în altă parte. „Mâna aceea de pământ au şters-o ploile, dar, vezi, l-a făcut pe Lionea-Leonid, băiatul mai mare al popii, să vină mai an la Mana. Mâna aceea de pământ nu te lasă în pace, te întoarce mereu la pământul tău". Moşul vrea să spună că mâna de pământ a lui Paul Goma este tocmai memoria lui fixată în paginile cărţilor. Asta îl va aduce înapoi în Mana. Prin '67, Goma chiar i-a scris lui David Saviţchi, naşul lui de botez, că ar vrea să fie invitat de un om din Mana, să poată veni acolo, în satul cu Calidor. Dar cine avea atunci curajul să-l invite pe Paul Goma? Şi chiar dacă l-ar fi invitat cineva, putea „banditul riacţianar, dujman al boborului" să părăsească ţara? Nu putea. Acum nu mai are nevoie de invitaţie.

Mătuşa Anisia Moiseevna Saviţchi (72 de ani) şi-l aminteşte pe copilul învăţătorilor Goma. Stă pe lejancă, la căldură, îşi frământă mâinile în poală şi povesteşte. „Eram vecini, cum să nu-l ştiu? L-am ţinut în braţe când era mititel. Iute şi gras era Păulică... Şi încă mai era şi frumos, nu mai ştia care şi cum să-l ţină în braţe, la biserică, aşa era de frumuşel, săracul, şi de bine îmbrăcat, curat... Şi hrănaaaci... tii!, mânca de toate. Când domnii plecau pe la Orhei, Păvălică venea la pârleaz şi sălta mânuţele ca să-l iau la mine. Eu sunt şi cumătră cu părinţii lui. Au murit?". Bătrâna scapă două lacrimi şi se opreşte puţin din vorbă, cât să înghită nodul. Apoi continuă: „Dumnezeu să-i ierte! În '41, domnul Efim mi l-a botezat pe Todirică... Heheee, ce cumătrie a fost... Nu s-a făcut vin atunci, a fost secetă, dar erau veniţi soldăţeii noştri şi ne-au scos de sub ruşi, era bine, era veselie... Uite, am şi amu pernuţa cu pene de vraghie pe care mi-a dat-o Doamna la botez. Am păstrat-o". Şi iar oftează şi zice: „Vai, Viorel

Dimitrievici, da' chiar au murit domnii?". Chiar au murit, zic. El prin '67 şi ea peste vreo şapte ani. Anisia Moiseevna îşi şterge iar o lacrimă pe sub lentilele groase şi tot oftează, cu mâna la gură, parcă se teme să nu scape oftatul amar în lume. „Anii au trecut... îngână ea mângâind pernuţa roşie cu pene de vrabie... ei au murit, Dumnezeu să-i ierte... Te-ajunge vremea din urmă şi te duci...". Şi deodată tresare din meditaţie: „Da' de ce nu vrea Păvălică să vină pe la noi? Noi l-am primi, Doamne-fereşte, cum să nu-l primim? Suntem încă atâţia în sat care ni-l aducem aminte. Da' chiar scrie despre noi în cartea aceea cu calidorul? Săracul Păvălică, am auzit că l-au chinuit românii, l-au ţinut la închisoare, pe el şi pe domnii. Of, of, of, cât rău au făcut borşăvicii pe lumea asta, nimeni n-a mai făcut. Nu mai încape pământul de câţi oameni au omorât ei".

Cât ar părea Mana de săracă şi neprimitoare, cum stă trântită în noroi, jilavă, sub burta norilor, dacă treci prin sat şi miroase a mâncare undeva, poţi fi sigur că odată cu mirosul bun va ieşi la poartă şi o gospodină să te cheme măcar să guşti. Mănânci mâncarea de bună ce e, nu de foame. În jurul unui lighean cu răcituri şi la un pahar de vin, câţiva măneni îi găsesc în străfundurile memoriei pe Domnul şi Doamna, oameni cu care în vremea aceea i-a binecuvântat Dumnezeu. „Auzi, doi învăţători, nu unul, la o mână de copchii! Şi ce oameni...".

Mai încolo, moş Cristea Maximovici meştereşte cu ciocanul la o cadă mirosind a tescovină. Nu, nu sunt rudă cu Paul Goma, zic, am venit numai aşa, cu komandirovkă, adică delegaţie, de la Iaşi, ca să scriu ceva despre Mana, mai mult s-o văd. Moşul scotoceşte printre hârţoage prăfuite şi scoate o fotografie mare, un tablou. E lipită pe un carton gros, mâncat de cari. „Uite ce am eu aici", zice bătrânul. „Poza e din 1936. Aici e Paul Goma, la un an, în braţele tătălui său; în picioare, Maria Goma, mama". Pe verso, scris de mâna mamei: Paul Goma – 2 octombrie 1935. Mana, Iunie 1936. Şi semnătura Mariei Goma. La mijloc, ştampila atelierului: „Fotografia M. Luşacov". Deasupra, cineva a scris cu cerneală roşie: „Anul 1941, 14. VII – Trăiască România Mare şi M.S. Regele Mihai I".

Mare curaj a avut moş Cristea să păstreze atâta timp o fotografie cu asemenea inscripţie. Dacă i-o descopereau ciolovecii, ajungea în Siberia. Şi totuşi a păstrat-o. Pentru că este pametul lui. Amintirea lui. Şi scumpă amintirea, de vreme ce a riscat atâta păstrând-o. A ascuns-o între coperta şi supracoperta unui cărţoi comunist şi n-a scos-o de acolo decât, zice el, „după ce a crăpat măreaţa patrie a popoarelor sovietice". În Mana, tot ce e legat de amintirea învăţătorilor Goma e scump. „Ca ei, mai rar oameni, spune moş Cristea. Eram în sătucul ista amărât ca nişte sălbatici şi ei ne-au învăţat să trăim în lume, ca oamenii. Au plecat în refugiu, poza asta a rămas pierdută, din grabă, şi eu am ascuns-o. Ţin mult la ea. Vezi ce tineri şi frumoşi erau? Mergeau la balurile noastre, la nunţi, şi jucau, cântau cu noi. Mai ales Doamna... tare frumos mai dansa, ca pe la noi, dar şi alte jocuri, din lume. După ce s-au dus ei în refugiu, a venit un învăţător,

Ispas, dar nu era nici pe departe ca Domnii. Doamna se punea luntre şi punte pentru copii. Nici nu erau deloc fuduli, vorbeau frumos cu lumea, petreceau, munceau cu noi, aista-i adevărul".

Moş Alexandru Savițchi i-a fost elev lui Eufimie Goma. „Aspru învățătorul, domțători, bătea cu linia la palmă când nu învățam. Dar parcă puteam să nu învăț? Ce frumos vorbea în clasăăă... Ştiam toți poezii frumoase, citeam minunății în cărți româneşti, dimineața cântam Trăiască Regele. Chiar, scrie de moş Iacob în carte? Ia să văd. Da, domnule, ia te uită... L-a iubit mult Paul pe moş Iacob. Oare ştie că a murit? Şi încă cum! Săracul moş Iacob, moş-miu. L-au luat ruşii în Siberia. El s-a întors şi l-am îngropat aici, prin şaizeci, dar mătuşa Domnica a murit acolo, în Siberia. Nici casa nu mai există, a rămas numai beciul din care tot scotea el vin când au venit românii noştri să ne elibereze. Un plutonier a stat chiar la noi pe mâncare şi băutură. Trăgeau seara soldații noştri nişte chefuri pe aici, la Mana... Jucau în horă şi strigau: şi-uite-acuşi, acuşi, acuşi, o să-i futem şi pe ruşi. Dar nu, ne-au potopit ruşii şi şi-au bătut joc de noi...".

Şi-au bătut ruşii joc de măneni. Până de curând nici biserică nu au avut. Adică aveau ei biserică în Mana, dar a fost închisă, transformată în depozit al sovhozului. Intrau păgânii cu tractorul în ea. Acum au redeschis-o, biserica, i-au pus tablă nouă pe acoperiş. Vreme de cincizeci de ani, mănenii şi-au îngropat morții fără să-i treacă prin biserică. Venea câte un popă de mai departe, făcea un fel de slujbă în aer liber, sumară şi cu teamă, parcă. La fel botezurile, cununiile. Se făceau la oameni acasă. Mănenii nu au pierdut cu totul credința, dar, neavând biserică, nemaipracticând ritualurile bisericeşti, s-au îndepărtat de ceea ce erau altădată. Tradițiile s-au mai păstrat foarte puțin şi, ca prin minune, limba. Un fel de limbă românească, foarte aproape de cea vorbită de partea asta a Prutului. Mănenii spun cu tot sufletul că Paul Goma poate veni la ei, cum să nu?, să vină, va sta acolo cât va pofti, se va găsi câte ceva şi pentru el, nu va fi nevoie să stea la Orgheev, la gostiniță, nici la komnata sovietului pentru musafiri: va sta chiar la măneni, la care dintre ei va vrea, cu soția şi copilul. Şi apoi cei mai bătrâni traduc: Orhei, hotel, cameră de oaspeți...

În jurul bisericii se află cimitirul Manei, care a păstrat pe cruci scrierea cu caractere latine. Sub mici monumente de piatră zac de-a valma anonimi soldați sovietici şi români, cum au fost găsiți pe dealuri după luptele din zonă. Mai într-o latură a cimitirului, cruci mai vechi, uitate. Morminte neîngrijite, năpădite de scaieți şi rugi de mure. Printre aceste morminte ar trebui să-l găsesc şi pe cel al lui Petrică Goma, fratele scriitorului, mort înainte de a împlini un an. Dar nu-l aflu. Moş Cristea Maximovici nu e sigur. Poate să fie sub crucea aceea de lemn, căzută, putrezită, fără nicio inscripție. Ar veni oare domnul Păulică să aprindă o candelă în cimitir, sub o cruce nouă, pentru odihna sufletului fratelui său? Un cenotaf.

Când Eufim Goma, tatăl, a fost arestat de cioloveci şi nu se ştia dacă a murit sau mai trăieşte, i s-a făcut un mormânt de formă, i s-a pus o cruce şi s-au făcut pomeni ca să i se odihnească, totuşi, trupul în pace pe-acolo pe unde va fi fost. Şi când domnul s-a întors viu şi nevătămat acasă, şi-a smuls singur crucea şi a dus-o în spate până acasă. Moş Cristea îşi aminteşte asta. Aşa… Şi după ce a scăpat de sovietici, domnul Goma s-a refugiat în România, ca să fie apoi hăituit de români prin păduri, prins, legat cu sârmă de un cioban şi predat Securității, care voia să-l repatrieze. Adică în Basarabia, înapoi. Adică în URSS. Adică în Siberia, la moarte. Atunci, micul Paul l-a ajutat pe moş Iacob să facă o cruce pentru tatăl mort-nemort. Dar acum, se întreabă moş Cristea Maximovici, pentru fratele mort-mort ar veni două zile Paul Goma de la Paris?

„Înțeleg, zice unul, poate e supărat pe români, că l-au chinuit, l-au închis, bătut, schilodit. Dar noi, din Mana, zice, ce i-am făcut noi? Acum, că tot am auzit de el şi am citit din cărțile aduse de mătăluță, şi revistele, şi am văzut ce frumos povesteşte el despre noi, dacă am şti adresa, domnul primar al comunei i-ar trimite o invitație oficială… Dar noi vrem să vină la noi, la Mana, nu la comună”.

L-ar invita primarul, l-ar invita şi directoarea şcolii, Lucreția Savițchi. L-ar şi găzdui. Dar parcă numai ea? Deocamdată în Mana au ajuns câteva cărți ale lui Paul Goma şi câteva reviste. Directoarea şcolii are în plan să amenajeze într-una din noile săli de clasă un „cabinet Paul Goma”. Ceva, nişte panoplii cu cărțile scriitorului, decupaje din reviste, fotografii, planşe cu biografia şi bibliografia…

Mana începe să-l recupereze pe Paul Goma.

Şi-l asumă chiar împotriva voinței sale. Câte sate au clasicul lor?

Mănenii au descoperit deodată că nu sunt anonimi cu cătunul lor cu tot.

Un francez sau un olandez ar putea şti, acolo, fiecare în țara lui, şi asta nu e puțin lucru, că există pe fața pământului un sătuc numit Mana.

Şi că acolo este centrul lumii, buricul pământului:

Calidorul.